

ESPELEO

3
2021

Skleněné dómy, chodba U anděla (Foto: J.Kunc)

Skleněné dómy, První dóm (Foto J. Kunc)

ZPRÁVY Z PŘEDSEDNICTVA

Komentář předsedy – <i>Jan Lenart</i>	2
Zpráva z jubilejního 40. ročníku Speleofóra – <i>Jan Lenart</i>	3

DOMÁCÍ LOKALITY

Nové objevy ve Skleněných dómech – <i>Jiří Kunc</i>	4
Ševčíkův závt – nové objevy – <i>Luboš Trtílek</i>	4
Výzkum lidské lebky z Koněpruských jeskyní – <i>Michal Hejna Cimbál</i>	4

PSEUDOKRAS A HISTORICKÉ PODZEMÍ

30. výročí objevu krypty kostnice pod věží chrámu Panny Marie ve Křtinách s unikátním objevem dvanácti pomalovaných lebek – <i>Marek P. Šenkyřík</i>	10
Co nového na severovýchodě Čech – Kholova poustevna – <i>Jan Moravec</i>	21

KOMISE PRO SPELEOALPINISMUS A SOUVISEJÍCÍ AKTIVITY

Vyšla nová publikace <i>Názvoslovní lezeckých uzlů</i> – <i>Ondřej Belica</i>	25
Vliv poškození oka na pevnost horolezeckého motýlka – <i>Josef Wagner</i>	28

TROCHA HISTORIE aneb výroční Kelfoviny

190 let. Pohled do Macochy, jak je popisován r. 1831	25
Boj o tajemství ledové jeskyně v Mor. Krasu	28

KRÁTKÉ A JINÉ ZPRÁVY

Kelfoviny – <i>Jan Kelf Flek</i>	30
Strašinský netopýří den 2021 trochu jinak – <i>Jiřina Novotná</i>	39

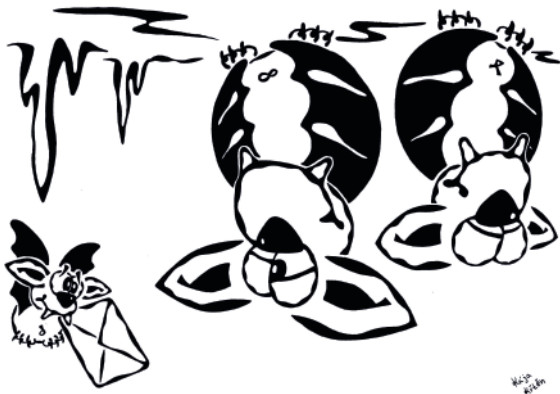
VÝROČÍ A VZPOMÍNKY

Vzpomínka na Jaroslava Nejezchleba – <i>Tonda Tůma</i>	75
Vzpomínka na Helenu Kvasničkovou – <i>Vojtěch A. Gregor, Hugo Havel, Jan Flek</i>	76

Fotografie na titulu: Skleněné dómy, chodba U anděla (Foto J. Kunc)

Foto na 2. straně: Skleněné dómy, První dóm (Foto J. Kunc)

Zprávy z předsednictva

Vážené kolegyně a kolegové,

v úvodu nového čísla eSpelea bych Vám chtěl poděkovat za zvolení do funkce předsedy České speleologické společnosti. Jsem si vědom toho, jaká zodpovědnost se s pozicí pojí a vím, že mě i nově zvolené předsednictvo čeká hodně práce. Konec konců, valná hromada nás hned zaúkolovala. Podáváme přihlášku do Rady vědeckých společností, upravili jsme organizační řád a obnovujeme složení ediční rady tak, aby byla tvůrčí a aktivní. Kontrolou projde náš spolkový web a čeká nás několik jednání s institucemi státu a dalšími společnostmi. Pozorně jsem si přečetl Vaše podnětné připomínky ke konání Speleofóra. Budeme se je snažit hned příště uvést v praxi.

Z jedné věci mám velkou radost. V dnešní době už naše jednotlivé jeskyňářské kluby nesoupeří mezi sebou, ale významně spolupracují. Při udílení cen Speleofóra je tak těžké jmenovat konkrétní základní organizaci. Jde spíš o jednotlivé projekty a expedice, za nimiž se skrývají desítky zkušených jeskyňářů a jejich výkony. Doufám, že takové projekty budou probíhat i nadále a velmi je podporuji. Mimochodem, byl to letos 40. ročník Speleofóra. Ta tradice už začíná být legendární. Děkuji všem, kteří se na jejím udržení podíleli v minulosti i nyní.

V letošním roce se na domácí scéně podařilo několik významných objevů v krasových i pískovcových oblastech. Těším se na shrnující články ve sborníku Speleofórum 2022. A do budoucna nezapomeňte, že i nadále platí, že jeskyně nezmapovaná je jeskyně neobjevená.

Jan Lenart, předseda ČSS

Zpráva z jubilejního 40. ročníku Speleofóra

Jan Lenart

Speleofórum 2021 – setkání speleologů proběhlo ve Sloupu v Moravském krasu opět netradičně ve dnech 1. 10. – 3. 10. 2021. Předsednictvo i účastníci udělili tradiční ceny za jeskyňářský rok 2020.

Ceny Speleofóra 2021

- Cena předsednictva České speleologické společnosti za nejvýznamnější objev v České republice za rok 2020 byla udělena širokému kolektivu členů ČSS za objev na podzemním toku Punkvy v Amatérské jeskyni.
- Cenu předsednictva České speleologické společnosti za nejvýznamnější objev členů ČSS v zahraničí v roce 2020 získala ZO ČSS 6-25 Pustý žleb za objevy při expedici Xibalba.
- Zvláštní cena Speleofóra byla udělena ZO ČSS 1-06 Speleologický klub Praha za dlouhodobou komplexní činnost v Srbských jeskyních.
- Cenu za nejlepší výroční zprávu za rok 2020 získala ZO ČSS 1-02 Tetín.

- Cenu účastníků Speleofóra za nejvýznamnější objev v ČR v roce 2020 obdržel široký kolektiv členů ČSS za objevy na podzemním toku Punkvy v Amatérské jeskyni.
- Cenu účastníků Speleofóra za nejvýznamnější objev členů ČSS v zahraničí v roce 2020 získal projekt expedice Maganik v Černé Hoře.
- Cenu za nejlepší příspěvek do sborníku Speleofórum získal Jan Sirotek za článek Za tajemstvím podzemní Punkvy.
- Cenu za nejlepší prezentaci získal Marek Audy za příspěvek Jeskyně Sulfur (Albánie, Řecko).
- Cenu za nejlepší posterovou prezentaci obdržela ZO ČSS 6-20 Moravský kras.

Skvělá organizace našeho setkání byla tradičně zajištěna členy ZO 6-16 Tartaros za pomoci členů z jiných skupin ČSS. Veliké poděkování patří také všem sponzorům a přispěvatelům, kterými byly: Moravská ústředna Brno, Explorer, Správa jeskyní ČR, kalhotky Barotky, SpeleoCajky, LimoArt, Maslup, Hysko, pivovar Moravia a tetínští jeskyňáři.

Domácí lokality

Nové objevy ve Skleněných dómech

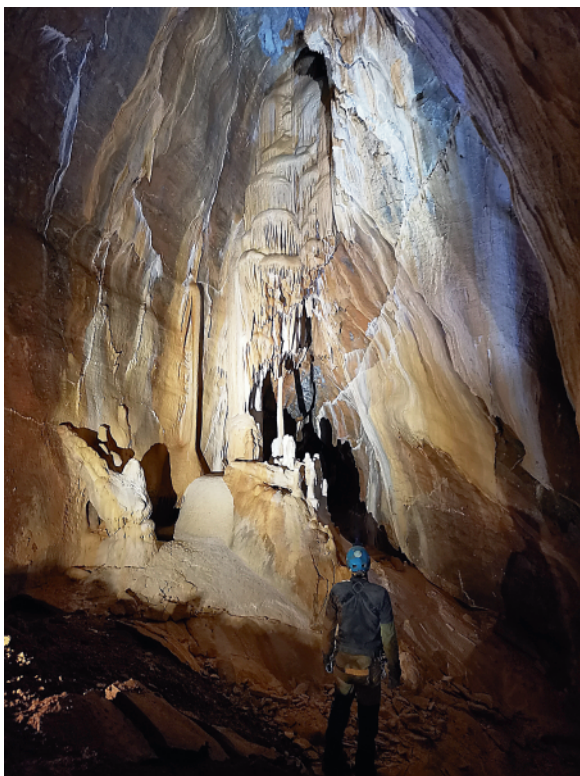
Zápisy Jiřího Kunce z akcí upravil a zkrátil Michal „Shunt“ Šenkýř

Po delší době jsme se tento rok (2021) rozhodli zabývat ve Skleněných dómech. Hlavní práce v podstatě skončily začátkem tohoto tisíciletí. Od té doby probíhaly pouze mapovací a dokumentační práce.

V polovině července 2021 jsme se tedy zaměřili na chodbu v dómu Půlnoční hudba. Dne 14. 8. 2021 jsme po třech kopacích akcích byli odměněni objevem galerie nad dvěma propastmi. Galerie v nadm. výšce cca 440 m směřuje k jihu a v jejím dně zejí dvě propasti. Na této akci jsme odhadli hloubku na 20 m. Vhozený kámen dopadá v této hloubce na šikmé hlinité dno ukloněné směrem k západu a pak pokračuje podle zvuku ještě dále dalším stupněm propasti, který však již nelze z galerie pozorovat. Do objevených prostor se dostáváme průkopem v sedimentu, který vyústuje šikmo zespodu do nízké chodby, která je záhy přehrazena šikmým skalním pilířem a dvojitém stalagnátem. Po prolezení úžiny mezi stalagnátem a pilířem následuje nečekaný přechod ze skalního balkonu přímo na galerii, přičemž dno je v délce asi 5 m prorváno puklinou do první propasti, kterou záhy směrem ke druhé propasti střídá skalní hřeben. Rozmanitost tvarů těchto prostor je ještě umocněná výzdobou krápníků, kde nad klasickými tvary převládají polevy a pizolity. Mezi ústími obou propastí se zpět k první propasti vrací puklinová upadající chodba, která do puklinovité propasti ústí z jihu. Směrem nahoru nebylo pozorováno žádné evidentní pokračování, stejně tak na horizontu 440 m n. m. se galerie zcela uzavírá. Při průkopových pracích byl opět pozorován průvan směrem ven, původ stejně jako při předchozích pozorováních nelze jednoznačně určit, protože tlak vzduchu byl dle dat měření chmu stanice Brno-Tuřany opět v poklesu. Zajímavé je ovšem zakreslení objevených prostor do mapových podkladů SD. Zdá se, že prostory se nachází téměř nad Katedrálou a že jižní osou směřují někam nad komín Nad rumpálem a nad sondu Pod rumpálem.

Za čtrnáct dnů, 28. 8. 2021, se již plně vybaveni scházíme na Macoše. Vystrojovací družstvo vyráží napřed. Ostatní tvoří kopací družstvo a sestupují následně rozšiřovat průkop z Půlnoční hudby na galerku. Po rozšíření průkopu, vystrojení galerky a vystřílení sedmi ran sestupujeme všichni druhou propastí z galerky do nově objeveného dómu. Sestup vede ukloněnou puklinovou propastí na plošinu v boku dómu a potom stupněm na dno dómu, celkově asi 20 m. Dóm v ose asi S–J je cca 15 m dlouhý a maximálně 5 m široký. Dno má převážně hlinité, uprostřed dómu je suť, při východní stěně propláchnutá směrem do hloubky. Ve stropě je krátký komín, který evidentně ústí do dalšího prostoru nahoře. Ještě než jsme sestoupili, nachází Milan na protilehlé stěně možnost, jak se dostat nahoru. Zatímco se Milan odhodlává k výstupu, my ostatní se zahříváme bádáním v odbočkách na dně dómu. Milan za chvíli, už v ponožkách, mizí z dohledu a prosvěcuje z boku prostoru nad komínem. Horní dóm je bohatě vyzdobený, do jeho hlavního prostoru se dnes již nedostáváme, protože tomu brání propad nad komínem, ale navštívujeme ještě Dóm s Palcátem s překrásnou výzdobou, podle náčrtku

je asi poměrně blízko dómu Dušana Budína. Na závěr ještě Tom s Milanem slaňují z galerky do první propasti, aby zjistili, že průvan, který nás sem přivedl, jde z jejího konce. To je okénko pod hranicí průleznosti s ozvěnou.

*Foto 1 První dóm, Dóm se štítem, jižní strana
(Foto J. Kunc)*

*Foto 2 Nástup k slanění do Malé katedrály
(Foto J. Kunc)*

Další akce proběhla 18. 9. 2021. Sestupujeme do Půlnoční hudby a dělíme se na menší skupinky. Milan s Michalem vyráží napřed vytraverzovat do východní části horního dómu, kam jsme se minule nedostali. Pavel se odpojuje od výpravy a sjíždí do první propasti na galerii rozšiřovat průvanové okno na jejím konci. Jirka s Petrem navazují na polygonový tah v kobce a mapují objevy. Milan s Michalem zdárně překonávají a vystrojují traverz a zjišťují, že horní dóm má pokračování – chodbu U anděla, která směřuje jjv., a čekají na mapovací družstvo. Společně potom postupujeme do dalšího – prvního dómu a poté, co jsme chvíli ohromeni jeho výzdobou, zjišťujeme ještě další pokračování do dómu Za záclonou, kde výzdoba ještě více graduje. Chodba U anděla v podstatě navazuje na Galerii a pokračuje v jejím směru, objevujeme dokonce přímé spojení s koncovými místy Galerie. Nově objevené prostory nás takto posouvají o dalších zhruba 50 m směrem na Korálový závrť, přičemž soustava dvou dómů na konci chodby U anděla se zase obrací zpět na SSV k Macošě. Výškově se stále pohybujeme okolo kóty 440 m n. m., což je dno Půlnoční hudby, popř. dóm Dušana Budína. K posledně jmenovanému se nově objevené prostory přibližují v místě vstupu do dómu s Palcátem, na cca 8. m předěleny pravděpodobně pouze závalem a hlínou. Cestou zpět chodbou U anděla ještě zkoumáme odbočku směrem na VJV, která vede do dómku s propástkou, ta komunikuje se zahliněným cípem horního dómu. Pavlovi v propasti se též daří postup několik metrů směrem na JJV, ovšem nepotvrzuje minule pozorovaný průvan. Ostatně i průvan v průlezu z Tobogánu dnes není. Není se čemu divit – teplotní bilance je vyrovnaná, tlaková tendence setrvalá. Tato kombinace jevů zase nenahrává tomu, aby se dal identifikovat ten jev, který průvan způsobuje.

Zatím poslední akce proběhla 3. 10. 2021. Provádíme základní průzkum objevených prostor, přitom Honza zjišťuje, že z jižního konce Galerie se dá prolézt přímo do horního dómu nad Malou katedrálou. Já mezitím sestupuji do Malé katedrály a potom vystupuji nahoru do horního dómu.

Prolézám Dóm s palcátem až na konec. Tlačím před sebou netopýra, který mizí v koncovém meandru. Chvilí čekám, jestli netopýr projde někam dál, ale zaplácání křídel je znamením, že dál to asi nejde, tak to otáčím a netopýr pro změnu tlačí mě zpět. Potom se vydávám za Johnem a odstrojuji traverz, který po objevu nového přístupu nebude již potřeba. Společně vyrážíme na průzkum bohatě

Foto 3 Průlez do Dómu za záclonou
(Foto J. Švehla)

Foto 4 Traverz v dómu nad Malou katedrálou
(Foto J. Švehla)

zdobeného dómu Za záclonou. V dómu Se štítem pokládáme na zem pás lina, ze kterého se dá přímo nastoupit na sintrovou kupu do dómu Za záclonou, slouží jako převlékací zóna. Potom už jen v ponožkách a spod'árech postupujeme dál po sintrech. Nenalézáme žádné další evidentní možnosti postupu, tak se vydáváme zpět. Z Galerie ještě sjíždíme do 1. propasti, kde kontrolujeme průvan v pokračování směrem SSV. Dnes je tento konec bez průvanu, stejně jako vstup z Půlnoční hudby do objevů, je totiž vyrovnaná tlaková tendence.

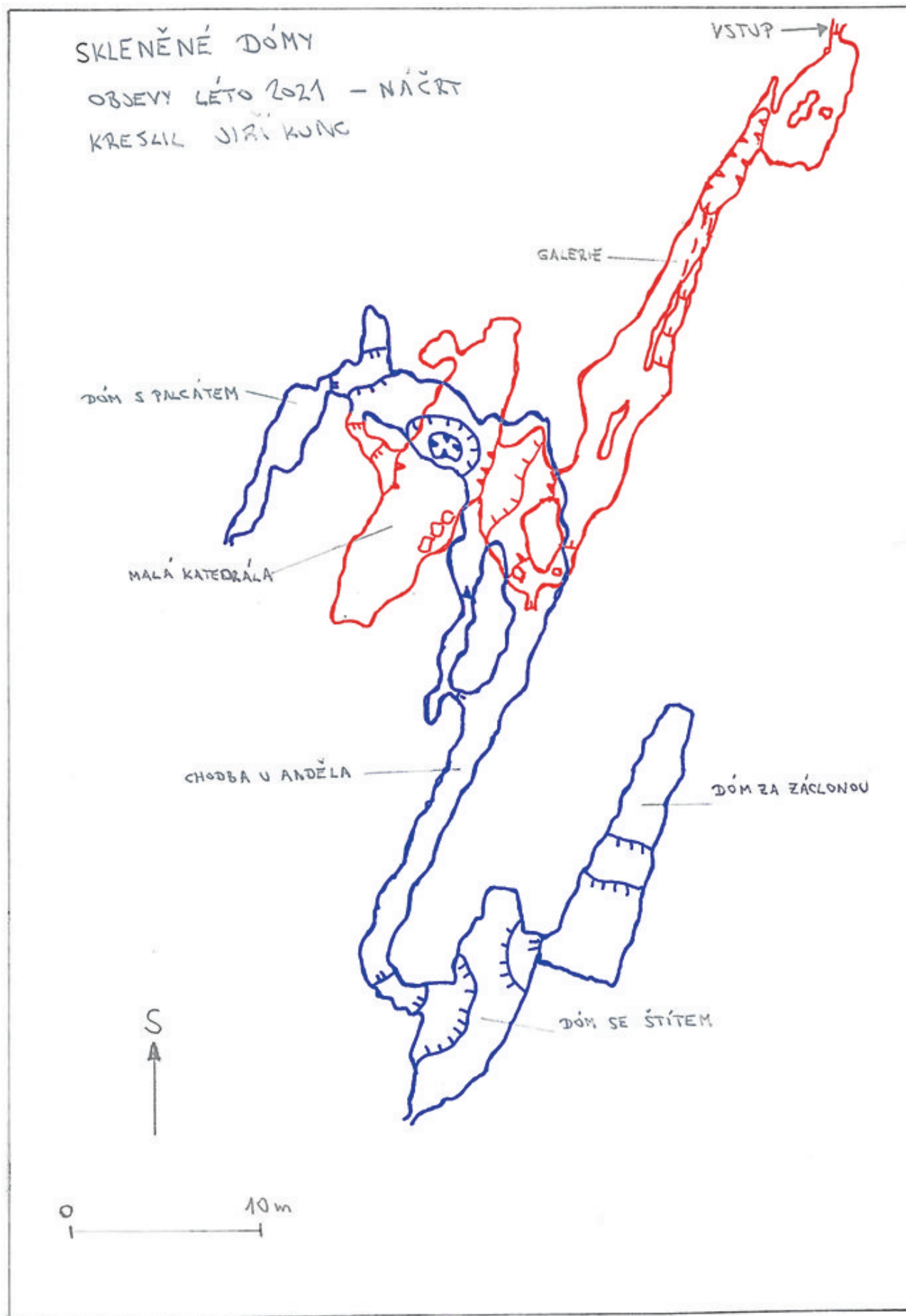
Celkem se nám podařilo objevit 4 dómy s úžasnou krápníkovou výzdobou. V blízké budoucnosti plánujeme domapování nových prostor a další průzkum odboček a komínů. Velké poděkování patří všem, kteří nám pomohli, tedy kolegům z ČSS ZO 6-08 Dagmar, Pavlu Šunkovi (individuální člen), Milanu Prokopovi a Ing. Janu Švehlovi (bývalí členové).

Foto 5 Dóm za záclonou
(Foto J. Švehla)

Foto 6 Turecké lázně
(Foto J. Kunc)

Obr. První náčrt nových prostor (červeně)

Ševčíkův závrt

Luboš Trtílek (ZO ČSS 6-21 Myotis)

(Text převzat z webu ZO.)

To, že se na Harbechách podařil pěkný nový objev v čerstvě otevřeném závrtu „slavného hokejisty“ se myslím už do povědomí dostalo. Jak se vlastně průběžně postupovalo, co nás čekalo za překážky a jak to vypadá v současnosti s dalším možným pokračováním...to se pokusím nějak shrnout v následujících řádcích.

Je to přesně dva roky. Poprvé se 2. 3. 2019 koplo do země. S prvotním výkopem jsme si pomohli pásovým minibagrem. Je mi jasné, že každý, kdo otvíral závrtu poctivě ručně do hloubky několika metrů, si bude říkat, že je to trapné, že jsme saláti. Uznávám...možná jsme, ale když se závrt nachází přímo u silnice a navíc máme ve skupině živnostníka, který takový minibagr vlastní, není co řešit.

Závrt historicky sloužil jako odpadní jáma a smetiště Vilémovic. S tím jsme počítali a očekávání se naplnilo. Odpad všeho druhu tvořil vrstvu téměř třímetrovou. Po dalším metru a půl se začaly objevovat větší rozvolněné bloky s volnými dutinami. Stále nebylo zřejmé žádné vodítko. Ani průvan, ani žádné tvary vymyté tekoucí vodou nebo korozní činností. Báli jsme se, že jsme špatně vytipovali místo pro budoucí šachtu. Následovala spousta polemizování a výměn názorů, jak pokračovat. Byly obavy, že hlavní jícen bude někde blíže k silnici nebo dokonce pod ní.

Nakonec jsme se rozhodli ještě chvíli vytrvat a hloubit dál. Tak nějak cestou nejmenšího odporu. Asi po třech víkendech se obnažila první známka drobného trativodu po nějakém slabém pramínku vody. Ovšem stále to působilo dost skepticky, protože závrt údajně hltal vodu opravdu vydatně z celého pole. Toto rozhodně nebylo ono.

Dalším patronkováním a rozvolňováním bloků v nekompaktním prostředí nás tento trativod dovedl k místu, kde začal padat vertikálně dolů do nějaké propásky. Ozvěna dávala najevo, že to nemusí být úplně marné. Když jsme tam hodili kámen, bylo jasné, že pár metrů to mít bude. Dostat se k tomu ale znamenalo probít se ještě metr trativodem, který měl asi 10 cm na šířku, takže všechno jsme museli rozšířit na průlez člověka.

Z této propásky se nakonec vyklubala krásná kompaktní studňovitá šachta o hloubce 8 m. Tento prvotní objev byl skutečně klíčový. Hlavně z morálního hlediska. Konečně jsme měli jasné vodítko. Byla to pro nás velice motivační vzpruha. Na dně propasti trativod pokračoval asi pod úhlem 45° dolů. První 4 m byly průlezná. Byl lemován tenkou podemletou sintrovou krustou a ostrými břity po erozní činnosti. Ta po zmíněných čtyřech metrech končila vodorovnou sintrovou deskou po nějaké stojaté hladině vody. Pod ní bylo vidět, že jeskyně pokračuje stále dolů.

Po tomto úspěchu bylo odhodlání vysoké, ale jak už bývá zvykem, každý úspěch je po zásluze potrestán. Po zdolání sintrového dna se ukázalo, že jeskyně pokračuje, ale neprůlezným trativodem o šířce 10–20 cm.

Odsud začala další etapa bádání a byl to běh na dlouhou trať. Poněvadž nebyl možný žádný jiný způsob pokračování, než mikroodstřel pomocí nastřelovacích patronek, šly postupy velice pomalu. Práci nám komplikoval také špatný vzduch. Každou akci jsme museli zabezpečovat přívod čerstvého vzduchu. K tomuto účelu se perfektně osvědčil benzínový fukar na listí a kopoflex natažený z povrchu až na aktuální čelbu. Koncentrace CO₂ se pohybovala v rozmezí 2–3 %. Do toho jsme ještě úspěšně inhalovali zplodiny z odpálených patronek, takže hlava se tu rozbolela poměrně brzy. Fukar tyto nepříjemnosti úspěšně eliminoval.

Tento styl pracovních akcí trval téměř půl roku v kuse. Každý víkend snad bez jediného vynechání. Naši hrstku statečných a aktivních členů (nemusím jmenovat, oni vědí, kteří to nejsou)

neopouštěla touha po objevech. Zařvala spousta matroše. Desítky vrtáků, desítky palníkůvých tyček a přibližně 2000 patronek. Měli jsme štěstí, že puklina byla úzká, ale vysoká, takže na těchto 25 poctivě vyjeskyňářených metrech stačilo převážně přibírat jen jednu stranu. Další věcí, která nám komplikovala život, bylo hromadění deponie. Každou akci jsme si připadali jak zavalení horníci. Celou trasu jsme rozšiřovali na průlez člověka a deponii nebylo kam odkládat. To nás často brzdilo, protože jsme nebyli schopni poskládat početnou skupinu a těžít kameny na povrch. Těžili jsme pouze krátké úseky, aby bylo alespoň na čelbě místo. Na efektivnější pracovní akce nám museli občas přijít na pomoc kamarádi z Čech nebo ze Slovenska.

Za tuto několikaměsíční montanistiku jsme byli odměněni až těsně před Vánoce. Vyplivlo nás to do volné pukliny o šířce 1 m v nejširším místě. Za tu námahu to rozhodně nestálo, ale byli jsme rádi, že se konečně někde můžeme alespoň otočit kolem své osy. Tuto prostoru jsme pojmenovali Vánoční domek. Na výšku má minimálně 5 m a jedna jeho strana je kompletně přelitá sintrovým nátekem. Máme tu také jedinečnou sintrovou záclonu. A je to skutečně macek záclona. Táhne se od stropu a má poctivé 3 m a 3cm tloušťku sintru. Puklina je dlouhá asi 3 m a pak se na dně opět uzavírá do neprůlezného odtoku, který tentokrát padá vertikálně do nějaké další studny.

Podle zvuku vhozených kamenů není moc hluboká. Holt musíme být skromní ... nejsme v Číně, ani Thajsku. Další dva týdny jsme se probíjeli dále trativodem do zmiňované studny. Do ní se nám poprvé podařilo prolézt 22. 12. 2019.

Očekávání bylo vysoké, doufali jsme, že z ní bude pokračovat nějaká chodbička. Alespoň kousek něčeho průlezného. Průlez do samotné studny byl velice nepříjemný. Časem se ho podařilo ještě trochu rozšířit, ale do dnešního dne je to asi nejkritičtější místo jeskyně. Při vylézání nahoru je to velice vysilující.

Studna je 4 m hluboká a má průměr 1,5 m v nejširším místě. Na dně, přes všechny naděje, přišel nejhorší možný scénář. Opět jsme u toho, že každý úspěch je po zásluze potrestán. Trativod ze studny pokračoval dál téměř horizontálně, ovšem malým kanálkem v kompaktním vápenci, kterým šla prostrčit tak maximálně ruka. Když jsem to viděl, tak mě přepadl záchvat úzkosti a pocit marnosti. Řekl jsem, že na to seru a šel jsem se opít.

Tak ... Tímto úspěchem-neúspěchem jsme uzavřeli naši speleoaktivitu pro rok 2019. Vyhlídky nebyly vůbec pozitivní. Je problém se tam vůbec dostat a čeká nás mnohem horší oříšek než doposud. Není místo na deponii a rozšiřovat to bude peklo.

No nebylo zbylí. Přestali jsme brečet jak malý holky a po Novém roce jsme se do toho pustili. Tuto část bych označil za další etapu našeho bádání. Vymlátit tenhle šaškec nám trvalo přesně půl roku. Délka téhle srandy? 6–7 metrů. Postupy celý jeden metr za měsíc. Vrtačka, majzl a kladivo. Tuto srandu jsme pojmenovali chodba LOVEX a každý, kdo si tu odpracoval alespoň pár akcí, má na co vzpomínat. Bylo to rozhodně nejkravější a nejbolestivější období v historii objevování této jeskyně.

Jaký byl výsledek? Výsledek byl naprosto epický! Od prosince 2019 vylétla první jiskra naděje až 10. 6. 2020. Promlátili jsme se až k cílové rovině této neuvěřitelně senzační chodbičky a zpoza poslední zatáčky meandru vidíme černé okno a za ním...TMA!

Konečně se po dlouhé době znovu dostavil takový ten pocit uspokojení, že to mělo smysl. Už to netrvalo dlouho a s lahví sektu jsme nedočkavě sestupovali usadit poslední ránu před průnikem.

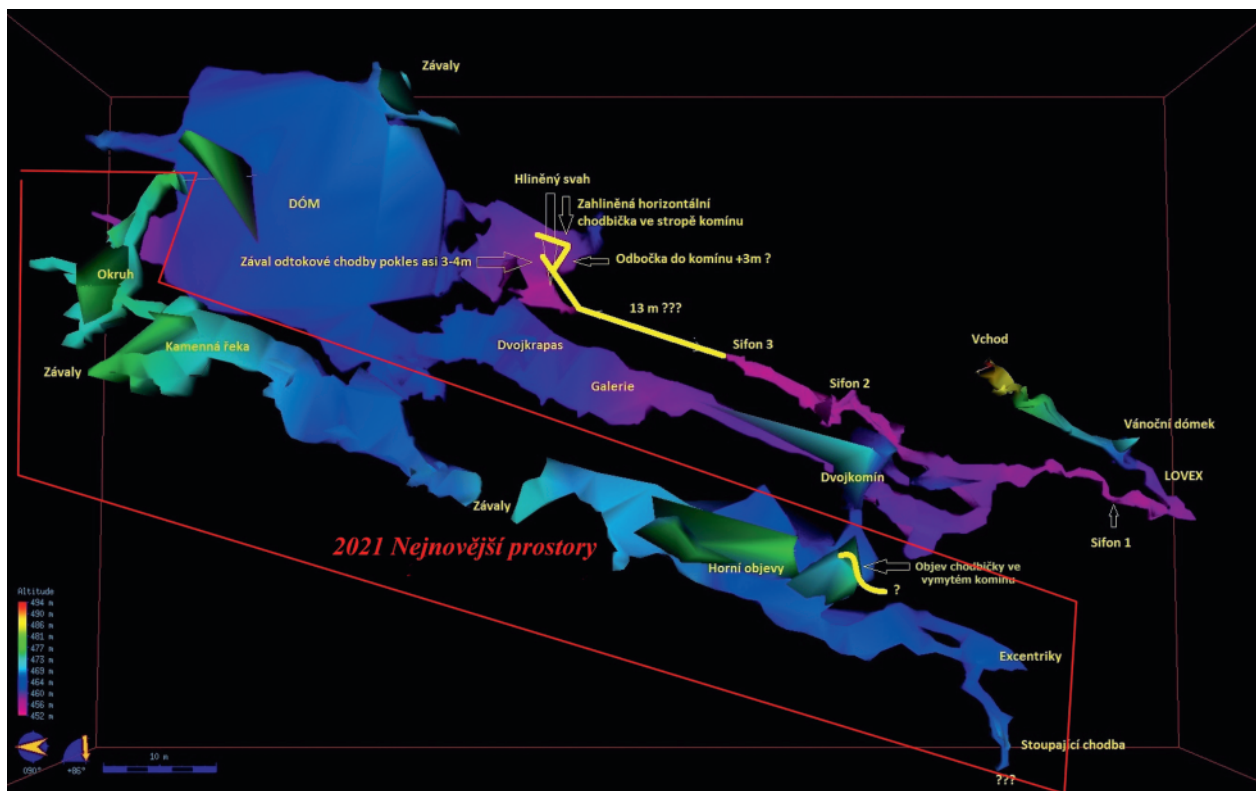
Adam jako první v objevu vztyčil pěsti nad hlavu, jak když Češi vyhráli Nagano, a radostně vykřikl: „Ty vole, sifon! Máme SIFÓÓÓN!“

Objev sifonu samozřejmě žádný velký důvod ke slavnostnímu obřadu nebyl. Nevěděli jsme, jak se máme tvářit. Další po zásluze potrestaný úspěch. Nedokázali jsme zakrýt zklamání. Po tom, čím jsme si tu prošli, bychom si zasloužili víc než jen sifon. Všichni jsme se postupně naskládali do našeho nového objevu, což je kopulovitá prostora o průměru asi 2,5 m. Je to v podstatě velký vypraný hrnec (marmit), odkud je už pouze úzký splaz k vodní hladině. Na dně je vysoká vrstva splaveného sedimentu z celé jeskyně, který, jak jsme později zjistili, se sem dostává větší mírou

z druhé strany sifonu.

Sedíme namačkaní v dómku před sifonem jako hromádky neštěstí. Vůbec netušíme, co s tím budeme dělat. Koukáme na bahenní zátku a hladinu vody. Od vchodu jsme se prostříleli téměř 50m trativodem a celou dobu jsme si říkali, že ničím horším už se probíjet nemůžeme. Díra nás opět vyškolila. Však jasný ... my se přece hrozně nudíme. Už to bylo strašně stereotypní. Konečně změna! Jupííí!!! „Přestaňte kňučet a pojedte do mě! Jsem celá vaše! Doted' jste chodili ven zaprášení jako sněhuláci, tak pojedte na koupáčku!“

Jsme v hloubce 40 m, délka jeskyně je téměř 60 m a všechno je to na průlez člověka. Taková vertikální štola. Začala další etapa bádání, která nás zaměstnala na dalšího půl roku. Odhodili jsme vrtačku, kladiva, majzlíky a přišly časy bahenních lázní. Nejsme schopni k sifonu dotáhnout žádné větší čerpadlo. Malé kalovky mají výtlak 15 m a čerpadla na čistou vodu bychom tu zničili. Byly to dva měsíce dohadování, teoretizování a nápaditostí. Nakonec jsme to vyřešili snad jediným možným řešením. Vsadili jsme na Malyše. Ten má papírově vytlačit až 70 m vodního sloupce, ovšem průtokem 300 l za hodinu. Když se o tom někde zmíním, tak se nám každý směje, ale ti lidé neznají naše podmínky. Navíc membránová ruská konstrukce zaručuje i odolnost proti špinavé zabahněné vodě.

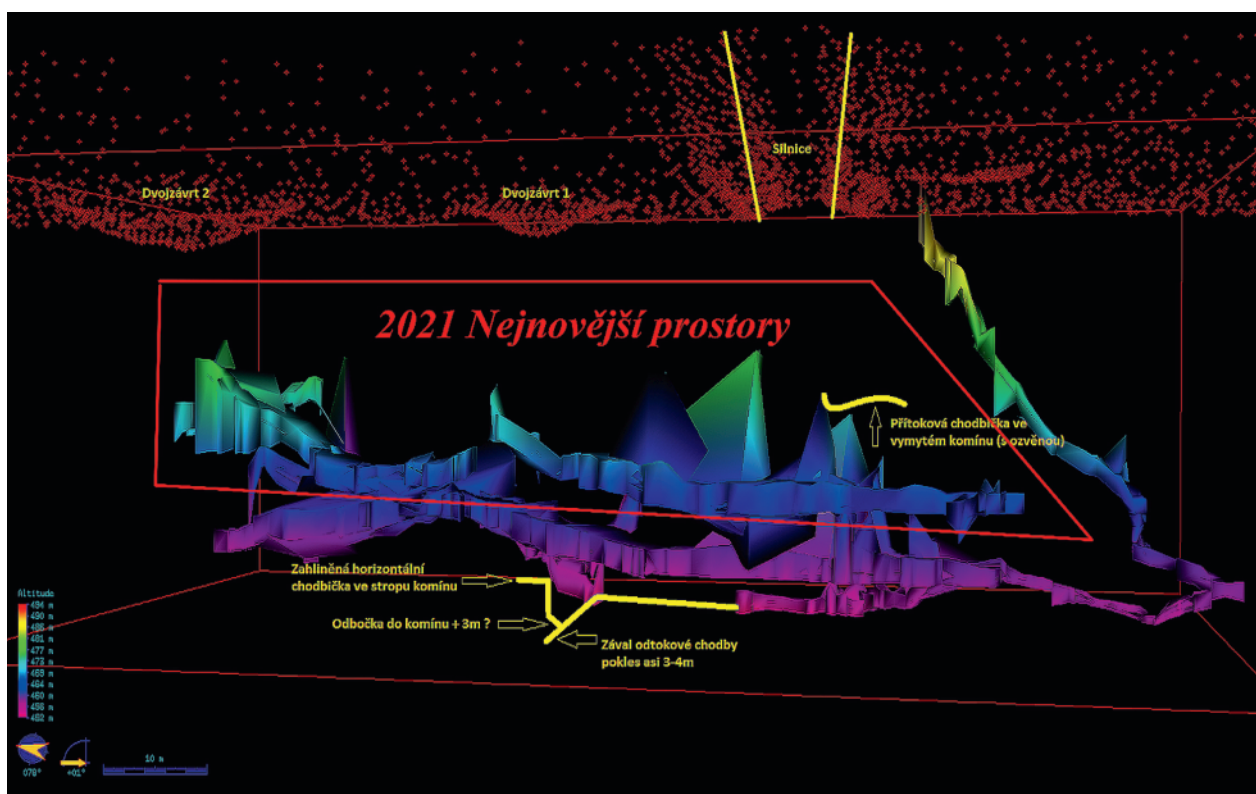
Obr. 1 Ševčíkův závrt – půdorys

Průtok jsme neřešili. Bylo téměř jasné, že sifon nebude moc objemný. Jednalo se přibližně o 3 kubíky vody. Protáhli jsme přes celou jeskyni 3/4“ hadici, elektrický kabel, pověsili do vody Malyše a následovalo několik bezesných nocí a víkendů.

Hlavním problémem nebyla jen voda, ale hlavně naplavené bahno. Navíc sifon se tvořil srážkovou a skapovou vodou, takže víkend co víkend jsme ji tam měli zpět. Každý pátek musel probíhat náš noční desetihodinový rituál s Malyšem. Sifon byl i po vyčerpání stále zavřený tekutým bahnem a nikdo nevěděl, kolik tam toho může být a hlavně kam s tím. Jediné volné místo je již zmíněný dómek před sifonem, ze kterého všechno stéká zpět do sifonu. Vymýšlet lanovku na povrch, to by byla akce na celý rok. Poněvadž vodu čerpat umíme a bahno ne, zvolili jsme novou taktiku. Háhááá, pytlování bahna.

Tekuté bahno jsme ukládali do jutových pytlů a štovali do zmíněné prostory. Z pytlů se procedí voda, která steče zpět do sifonu a sediment zůstane v pytlích. Museli jsme doufat, že než zaplníme celou prostoru pytlí, podaří se snížit hladinu natolik, abychom byli schopni dostat se na druhou stranu sifonu a zbytek sedimentů poslat tam. Kamkoli to bude možné. Není jiná možnost. Pokud to nevyjde, tak jsme v hajzlu, bejby.

Měli jsme štěstí. Ta štěstěna se nám celou dobu vyhýbala, aby mohla přijít až teď, v nejnapínavější chvíli, kdy šlo o všechno. Po velkých pytlovacích akcích se bahno začalo odlepovat od stropu. Poprvé se podařilo s nosními dírkami u stropu překonat nejnižší místo sifonu. Při průlezu se ruce propadaly do bahna až po krk a stále nebylo cítit dno. Vrstva bahna musela být ještě dost přes metr.

Obr. 2 Ševčíkův závrt – bokorys

Na druhé straně začal stoupat protisvah, ovšem v naprosto extrémní úžině a v tekutém bahně. Cítil jsem, jak celý svah se mnou ujíždí dolů a pokud by sjel, tak mi to zavře cestu zpět. První pokus žádné objevy nepřinesl. Na další akci jsme odebrali ještě pár kýblů z protějšího svahu a byla lepší morální příprava. Druhý pokus už byl úspěšný.

Po půl roce těchto koupelí se konečně dostavila senzace. Protější svah sifonu bylo asi 8m stoupání velmi úzkou úžinou, která vyústila do velké prostora. První návštěva naháněla husí kůži. Když člověk poprvé v neoprenu vynořil hlavu z těch sraček a uviděl hradbu krápníků a za nimi tmou ... už bylo jasné, že se něco skutečně povedlo a úplně nová jeskyně nás pouští do svého nitra.

Hned v prvním dómu bylo konečně dost místa pro všechny a hlavně i na deponii. Je tu naprosto zřejmá další odtoková chodba a postranní odbočka do nádherně vyzdobené horizontální části. Dokázali jsme to! Teď už jsme opravdu v jeskyni.

Průchod sifonem je ovšem stále o život. Je potřeba snížit hladinu bahna v sifonu alespoň o půl metru. Do té doby je na objevy, které už jsou jisté, ještě čas. Další pracovní akci budeme mít sifon opět plný vody a tentokrát už budeme mít plán. Vodu, kterou budeme muset čerpat na povrch, tentokrát nasměrujeme do akumulčních nádrží. Tuto vodu potom budeme pouštět samospádem céčkovými hadicemi zpět do sifonu a proudnicí rozplavovat bahno. Čtyři Bary tlaku udělají svoje.

Zároveň na dně sifonu už bude nainstalované kalové čerpadlo, které bude hrnout ředinu dopředu do objevů do zatím neznámé odtokové chodby. Víme, že si nejspíš zasereme další postup, ale momentálně nemáme jinou možnost. Děj se vůle Boží ... Zdař Bůh!

Tato akce dopadla skvěle. Ten nejhorší sajrajt ze dna sifonu je pryč a v nejnižším místě je na výšce minimálně metr místa. Byl to boj, ale vyhráli jsme. Cesta do objevů je volná (v rámci možností).

Tak ... to byl takový rychlý průlet naší dvouletou cestou za největším objevem v dějinách skupiny.

Sifon je stále velkou překážkou. Při deštivém období v něm voda vystoupí během jednoho týdne o 3 m. Je to stále jediný přístup a musí se odčerpávat téměř každou akci.

Celý trativod od vstupní skruže se táhl směrem J–JZ. Teprve až v dómku před sifonem nastává zlom o 180° a celá jeskyně se táhne směrem S–SV. Podchází pod silnicí a zatím končí obrovským dómem 30 × 30 m, který se nalézá přímo pod známým dvojzávrtem na druhé straně silnice. Tento dóm je ze všech stran zařízený mohutnými závaly.

Celá tato horizontální pasáž leží nečekaně mělce pod povrchem v –35 metrech. Po cestě je několik vysokých komínů, které musí ústít téměř pod povrchem a splavují dolů sediment z povrchu. Ten se splavuje právě směrem j.–jz. do prostor námi dobývaného sifonu a další zatím nezkoumané odtokové chodby. Pozůstatky zaplavování jsou vidět podél celé jeskyně, ale je naprosto evidentní, že tato odtoková chodba odvádí vodu z celé této horizontální pasáže. Po 10 m končí vodní hladinou, což pro nás nebude příjemná práce, ale celou dobu sem přepouštíme náš první zaplavující se sifon. Posíláme sem desítky kubiků vody a hladinka je stále na centimetr stejná a odtéká okamžitě. Věříme, že je to pouze nějaká vana nebo krátký sifon. Ať je to jak chce, rozhodně tento odtok pokračuje dál a je to zatím naše jediná šance dostat se do vertikálních částí. Na aktivní vodu nám stále chybí 70 m, takže máme co dělat.

V jednom z komínů se nedávno podařilo objevit další část jeskyně, která je o dalších asi 9 m výše než dosavadní objevy. Opět rozsáhlý dóm a kus chodby na stojáka. Téměř všechny uličky vedou směrem k povrchu a jsou zasypány neprůstupným závalem. Celý hlavní horizont má ze sz. strany takové souběžné prostory nebo spíše úseky chodeb, které jsou zataraseny vysypaným kamením a nejspíš spolu komunikují a jsou pouze odděleny těmito závaly. Tato poslední objevená část jeskyně není ještě zmapovaná, takže s mapou budeme chytřejší.

Na tomto posledním objevu je nejzajímavější, že přímo uprostřed prostorného dómu je komín jdoucí k povrchu s čistě suchým, vodou omytým jícnem. Podle dosavadní mapy se dá předpokládat, že tento jícen bude komunikovat s propadem na povrchu, který vydatně hltá vodu. Pokud se potvrdí, že je to skutečně ono, tak máme jistotu nového přímého vchodu.

Jeskyně má aktuálně 360 m polygonu a denivelaci 40 m. Věřím, že z daleka nekončíme a nesmíme polevit. Otevřel se nám úplně nový svět. Spousta lákavých nadějných míst kudy, to zkoušet dál. Bohužel aktivní a pravidelní dřiči se dají spočítat na prstech jedné ruky, takže všechno má svůj čas. V nejbližších měsících bude nejvyšší prioritou hlavní odtoková chodba a zaměření nového vchodu.

Zatím se mějte všichni pohádkově. Až bude něco nového, tak zas třeba něco vypočítám. Děkuji především úzké skupině neaktivnějších, že jsme to společně fyzicky dotáhli do zdárného konce. Šli si za svým a nenechali se vyprudit blbými kecý nefachčenko teoretiků a moudrých „mělo by se“ organizátorů. Také děkuji našim pánům předsedům, že nás v tom nenechali finančně, a když bylo cokoli potřeba, tak se to okamžitě vyřešilo a my jsme mohli makat.

Omlouvám se za nedostatečnou fotodokumentaci z nových objevů. Zatím nemáme žádné pořádné fotky. Všechno bude, ale zatím na takové ptákoviny není čas. Dávám zde odkaz alespoň na naše videozáznamy, ve kterých je vyobrazeno téměř vše a je to prozatím dostatečná náhrada za fotky. Jsou to často natočené prvopřehledy, takže vulgarismy a sprostá slova jsou čistě z euforie. Děkuji za pochopení.

Speciální poděkování

Když naše síly nestačily, tak přijeli a pomohli:

OS Čachtice – pracovní výpomoc + dokumentace,

ZO ČSS 1-06 Speleologický klub Praha – pracovní výpomoc,

skauti z Jevíčka – pracovní výpomoc,

skupina přátel z Lokte a Prahy – pracovní výpomoc,

Vratislav Ouhrabka – mapování jeskyně a tvorba mapové dokumentace,

Filip Doležal (Kuba), ZO ČSS 6-16 Tartaros – naše odborná poradní ústředna a půjčovna vybavení.

A další zpráva z Kelfových Speleostřípků

Další desítky metrů nově objevených jeskynních prostor s jedinečnou krápníkovou výzdobou. Jeskyňáři ze speleologické skupiny Myotis pokračují ve výzkumech v podzemí na takzvané Harbešské náhorní plošině nedaleko Vilémovic na Blanensku.

Před časem tam objevili rozsáhlý dóm a nyní při průzkumu tamních komínů přišli na další prostory, kam dosud lidská noha nevkročila. „V dómu, který má rozměry zhruba 30 × 30 metrů, se snažíme prozkoumat komíny. Chceme v nich najít vhodné místo pro vyhloubení horního vstupu. Současný přístup z Ševčíkova závrtu, kde jsme začali kopat před více než dvěma roky, je totiž velmi problematický. Část cesty je zaplavená a musí se z ní odčerpávat voda,“ řekl Deníku Rovnost za speleologickou skupinu Myotis Jan Flek.

Nyní mají podle Fleka jeskyňáři zmapováno v této lokalitě Moravského krasu přes půl kilometru nových jeskynních prostor. Velmi zajímavé je, že se stále pohybují relativně velmi mělce pod povrchem. Zhruba třicet, čtyřicet metrů. „Potřebovali bychom se dostat dalších několik desítek metrů hlouběji pod povrch, kde tušíme další patro tohoto nového jeskynního systému. Podobné je to například v jeskyních Společňák nebo Daňkův žlíbek,“ poznamenal Flek.

Krápníky popírají gravitaci

Nově objevené prostory zůstanou veřejnosti nepřístupné. Jeskyňáři alespoň zveřejňují snímky jedinečné krápníkové výzdoby a nevšedních zákoutí jeskynního systému. „V podzemí jsme v této lokalitě narazili na bohatou krápníkovou výzdobu. Setkáváme se tu také s takzvanými heliktity, excentrickými krápníky, které jakoby popíraly zákony gravitace. Rostou různými směry a mají zajímavé tvary,“ poznamenal Flek.

Jeskynní systém u Vilémovic je atraktivní také pro další odborníky. Až bude zmapovaný, počítají tam zástupci Správy chráněné krajinné oblasti Moravský kras s výzkumem skapových vod.

Zajímá je například to, v jaké míře znečištění se do podzemí dostávají z polí, kde se hospodaří. „Nyní tam máme umístěné zařízení na měření teploty a vlhkosti,“ uvedl Filip Chalupka z Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky.

Výzkum lidské lebky z Koněpruských jeskyní přinesl zajímavé výsledky

Michal Hejna Cimbál

Každý pozorný návštěvník si z prohlídky Koněpruských jeskyní přinese informaci, že kromě kostí nosorožce či jelena byla v jeskyni nalezena i lidská lebka stará 20 000 let.

Petr Velemínský z Národního muzea a Jaroslav Brůžek z Přírodovědecké fakulty Karlovy univerzity iniciovali nedávno nový výzkum lebky, jehož výsledky byly v dubnu t. r. publikovány v časopisu *Nature Ecology and Evolution*. Pro běžného čtenáře je ovšem stravitelnější blog jednoho z členů týmu, Cosimo Postha z University of Tübingen, který popisuje celý výzkum čtivou, téměř detektivní formou.

K čemu tedy tým dospěl? Prvním krokem byla revize určení stáří radiokarbonovou metodou. Měření proběhlo na třech různých místech po celé Evropě a přineslo opravdu překvapivý výsledek. Nezávislá měření totiž určila stáří lebky na 27 tis. let, 34 tis. let a 19 tis. let, což je při faktu, že v ideálním případě se chyba měření pohybuje kolem 1 %, opravdu hodně veliký rozptyl. Vysvětlení přišlo s rozluštěním DNA vzorku, kdy byla kromě lidské DNA nalezena i DNA recentních krav, pocházející pravděpodobně z konzervačních přípravků z 50. let 20. století, z konzervace lebky po jejím nalezení.

Skutečné stáří tak přineslo až rozluštění mitochondriální DNA, které ukázalo, že stáří lebky je 45 tis. let. Co to znamená? Nejstarší úspěšně sekvenovaný genom člověka moderního typu mimo Afriku pocházel z doby před 45 tis. lety z nálezů ze Sibíře. Lebka z Koněpruských jeskyní se tak řadí po jejich bok. Sibiřské nálezy ovšem byly tvořeny pouze fragmenty kostí, takže až v tomto případě máme DNA spojenou s téměř kompletní lebkou a máme tedy jasnou představu o podobě tehdejšího člověka.

Ještě zajímavější je ale interpretace nálezu. Z dosud provedených analýz DNA lidských pozůstatků starších 40 tis. let vyplývá, že se od větve našich afrických předků tito lidé odpojili dříve než my, dnešní obyvatelé Evropy. Skoro to vypadá, jako by s vymizením neandertálců před cca 40 tis. lety zmizela i první vlna kolonizátorů z Afriky a my jsme byli potomky až té další, úspěšnější. Autoři zde naznačují možnou spojitost s erupcí supervulkánu v italské Kampánii před 39 tis. lety.

Každopádně, ať už tomu tak bylo nebo ne, Český kras si připisuje další významný objev, i když tentokrát se sedmdesátiletým zpožděním.

Originální článek najdete na:

https://natureecoevocommunity.nature.com/posts/a-bumpy-ride-to-the-re-discovery-of-zlaty-kun?utm_source=newsletter_mailer&utm_medium=email&utm_campaign=newsletter

Pseudokras a historické podzemí

30. výročí objevu krypty kostnice pod věží chrámu Panny Marie ve Křtinách s unikátním objevem dvanácti pomalovaných lebek

Marek P. Šenkyřík – Gyaneshwarpuri

*Novodvorská skupina ZO ČSS 6-12 Speleologický klub Brno (1989–1991)
ZO ČSS 6-26 Speleohistorický klub Brno (1991–1996, 2003–2004)*

Motto:

Za odměnu otce důstojnou prosí onen učedník, který ví.

Latinský nápis na pamětní desce na chrámové zdi pod oratoří.

*Za mnohaletou spolupráci a pomoc při objevování tajemství křtinského
chrámu děkuji panu děkanovi, otci Tomáši Prnkovi.*

Prolog

Dne 9. února 2021 uplynulo 30 let od významného speleo-archeologického objevu krypty kostnice pod věží chrámu Panny Marie ve Křtinách, s unikátním tajuplným objevem dvanácti pomalovaných lebek. Připomeňme si, jak k objevu došlo.

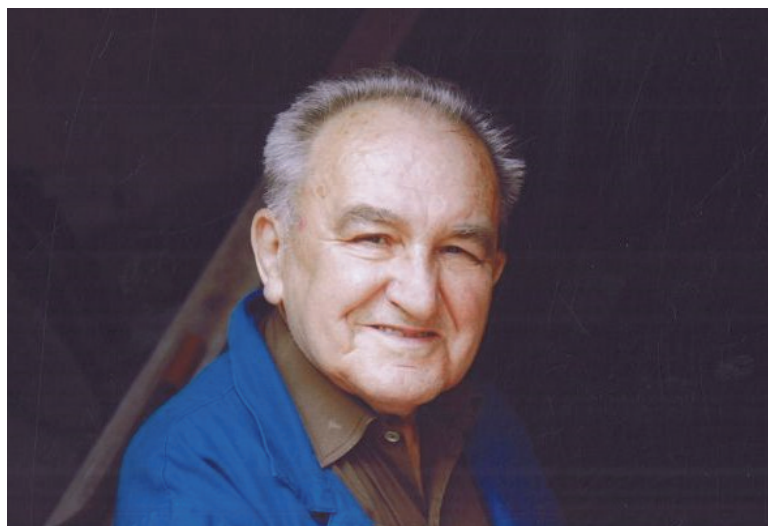

Foto 1 Křtinský děkan P. Tomáš Prnka, který byl velkým příznivcem a mecenášem speleologií.

Jak došlo k objevu krypty pod věží

Bezprostřední impulz k objevu krypty kostnice s pomalovanými lebkami jsem dal v prosinci 1990, kdy jsem pod věží chrámu Panny Marie ve Křtinách virgulí zjistil anomálii hypotetické neznámé podzemní prostory. Proto jsme zde, spolu se Zdenkem Foltýnem, provedli vrt do dlažby chrámu, který ověřil existenci neznámé dutiny pod věží o světlosti více než 2 m. Následně jsme zjistili, že existuje staré mikrogravimetrické měření křtinského chrámu od Antonína Novotného z roku 1979. Podařilo se nám tyto výsledky obstarat a byli jsme překvapeni, že rovněž mikrogravimetrie v prostoru pod věží anomálii zaznamenala. Antonín Novotný anomálii interpretoval jako neznámou trojrozměrnou podzemní dutinu a již tehdy ji odkázal k praktickému ověření. Jeho zpráva však zcela zapadla v literatuře s těžkou dostupností a my jsme v době našeho virgulování o ní neměli nejmenší potuchy. Z uvedeného je zřejmé, že ve Křtinách bodovala nezávisle jak virgule, tak geofyzika, na čemž se shodly obě strany udržující přátelství navzdory představám o prestižním duelu mezi proutkařícími speleology a vědci! Zatím však nebylo jasné, kudy do neznámé prostory proniknout. Proto jsme společně s ostatními členy Speleohistorického klubu Brno začali razit umělou sondu z již známé Hlavní krypty, směrem k anomálii určené virgulovým průzkumem a dutině ověřené vrtem.

Foto 2 Historický objevný vrt, jímž byla zjištěna neznámá krypta pod věží chrámu Panny Marie. Stojící s vrtačkou vlevo M. Šenkyřík, klečící vpravo Z. Foltýn. (Foto M. Šenkyřík 1991)

Foto 3 Objevná sonda do ossaria pod věží chrámu Panny Marie se potýkala s pevnou základovou zdí. Zajímavostí bylo, že narazila na lícovanou zídku (na fotografii vlevo), které se držela vstříc prostoru v neznámou před námi. (Foto M. Šenkyřík 1991)

Představuji se

Jmenuji se Marek Šenkyřík – Gyaneshwarpuri (1968) a křtinský chrám jsem zkoumal dvacet let. Jsem bývalý student archeologie. Pro úžasné úspěchy v podzemí pod kostelem jsem vynechal studium a už jsem se do školní lavice nevrátil. Objevování mi bylo přednější. A dodnes je. V legendárním roce 1991, v roce největších objevů ve křtinském podzemí, jsem byl předsedou ZO ČSS 6-26 Speleohistorický klub Brno a současně jsem byl majitelem firmy SpeleoPraktik. Svůj čas jsem trávil ve Křtinách, kde jsem křtinský chrám zdokumentoval od půdy do podzemí, včetně jeho historie (Šenkyřík 1992 a, b, c). Pamatuji pátera Tomáše Prnku, křtinského děkana, který mne v mém výzkumu všestranně podporoval. Pan děkan si mne vážil, měl mne rád a vysoko si cenil mé práce vykonané pro Křtiny. Díky mimořádnému zájmu farního úřadu o jednoznačné a definitivní vyřešení otázky existence neznámých krypt a dalších prostor jsem mohl křtinský chrám dobře poznat nejen na amatérské, ale i na profesionální bázi. Nyní je na mně, abych poděkoval všem dávným kamarádům ze ZO ČSS 6-26 ČSS Speleohistorický klub Brno, které jsem měl tu čest vést vstříc objevům, zejména Radovanu Drtilovi, který byl při výzkumu mou pravou rukou.

Objev legendárního křtinského ossaria s pomalovanými lebkami

Objevná sonda napříč pevnou základovou zdí byla nakonec dlouhá 5,9 m. Realizovali ji v zimě 1991 Jiří Dofek, Radovan Drtil, Jan Filipenský, Zdenek Foltýn, Jiří Fuchs, Petr Humlíček, Jitka Korvasová, David Košťál, Roman Machatka, Pavel Michna, Jan Mutl, Katka Sobotková, Jiří Šenkyřík a autor tohoto zápisu. Zdí jsme pronikali pět dní a nocí bez přestávky. Pracovalo se na směny. Až tu, po odvalení posledního kamene dne 9. 2. 1991, se před Jiřím Šenkyříkem otevřel otvor vedoucí do neznámé krypty – ossaria. Dovnitř krypty se však neproplazil. Toto privilegium bylo vyhrazeno mně, jako vedoucímu výzkumu.

Protáhl jsem se otvorem ve zdivu a ocitl se na hromadě kostí. Můj pohled koutkem oka zaujalo něco nezvyklého a neočekávaného. Tam jsem ji spatřil! První pomalovaná lebka! Trůnila na výsadním místě mezi ostatními lebkami, na nejvyšším vrcholu hromady kostí, v rohu krypty, vědoma si toho, že ji nikdo neobjeví. Lebka s vavříny tedy dvě a půl století zírala do tmy podzemní prostory, než jsme přišli my. Obešli jsme však rozsáhlé barokní zadržky, mající za účel navždy znepřístupnit ponechanou drobnou volnou prostoru s kostmi, a probourali jsme si raději zdí vlastní objevnou chodbu. S tím autoři rozsáhlých zadržek jistě nepočítali. Nemohli předpokládat naše speleologické možnosti. Ten sejf v podzemí věže byl ve své době zcela neobjevitelný. Tak skryš pod věží chrámu vydala svá tajemství. Největší záhada Křtin byla nastolena.

Za mnou se do kostnice proplazili i další kamarádi. V kryptě byl čerstvý vzduch, přestože dvě a půl století nebyla větraná. Hned naproti vyústění objevné sondy byla zjištěna prostorná zadržka hlavní přístupová chodba, vedoucí do dosud zadržek sklepení pod terasu schodiště. Rovněž boční stěny pohřební komory byly sekundárně zadrženy. Z původně rozlehlé krypty zůstala jen malá dutinka půdorysu 3,6 × 2,4 m, téměř až ke stropu plná lidských kostí. Byli jsme objevem překvapeni. Nikde žádné viditelné pokračování zde však nebylo. Vše bylo důkladně zadrženo.

O objevu jsme informovali farní úřad. Na návrh pátera Prnky jsme se dohodli na profesionální placené službě, spočívající v přenesení všech kostí z místa nálezu pod věží do sousední Hlavní krypty. V Hlavní kryptě jsme kosti a lebky dál třídili a počítali. Tímto způsobem bylo zjištěno, že do kostnice byly sekundárně uloženy ostatky z nejméně 974 lidí. Některé pomalované lebky byly na vrcholu hromady kostí. Jiné pomalované lebky byly zhruba uprostřed vrstvy kostí a zase jiné ležely při podlaze krypty. Způsob uložení pomalovaných lebek v rámci kostnice je zakreslen na mapce zveřejněné ve sborníku Speleofórum 94, str. 51. Po té si osteologický materiál, zejména všech dvanáct pomalovaných lebek, protokolárně převzaly antropoložky Ladislava Horácková a Lenka Benešová z Brna, které si na oddělení lékařské antropologie Anatomického ústavu LF Masarykovy univerzity udělaly na kostech svoji odbornou kariéru.

Obr. 1 Výřez z rytiny Filipa Kiliána z 2. pol. 17. století. Rytina znázorňuje dva původní středověké kostely ve Křtinách. Kolem menšího z nich (tzv. Českého kostela) se nacházel hřbitov, z něhož pocházejí tělesné ostatky objevené v kostnici pod věží současného barokního chrámu Panny Marie.

Obr. 2 Typický konsekrační kříž. Předloha vavřínů na pomalovaných lebkách z křtinské kostnice? A stejný duchovní význam?

Vyklízení kostnice trvalo několik týdnů. Kosti jsme transportovali pomocí speciálně sestavené lanovky. Speleologicky jsme též prozkoumali boční zadržené části krypty pod věží. Tím bylo zjištěno, že do krypty, v níž v nepatrném výklenku byla uložena kostnice, ústilo 3 až 5 zadržovaných přístupových chodeb. Množství přístupových chodeb a značná naddimenzovanost centrální z nich vedoucí do krypty pod věží je zarážející. Upozorňuje to snad na to, že tato část podzemí věže a terasy schodiště měla být původně zpřístupněna poutníkům. Snad zde Santini projektoval kostnici v pravém slova smyslu, podobnou té, která je například v Sedleci. Snad i ve Křtinách měly být tělesné ostatky vystaveny k prohlédnutí a uctívání. Krypta pod věží byla před zadržáním dlouhá 9,5 m! Krypta je v bezvadném stavu, jakoby ji barokní zedníci opustili včera. Přesto uplynulo již více než 250 let. Z neznámého důvodu však bylo již zcela hotové podzemí rozsáhle zadrženo a z původně rozvětveného podzemí byla ponechána jen malá dutina vyplněná kostmi. K uložení kostí došlo pravděpodobně

Foto 4 Geofyzikální měření V. Haška (vlevo), R. Záhory (vpravo) a S. Mayera v roce 1991 vyloučilo možnou přítomnost další neznámé krypty v chrámu Panny Marie. (Foto M. Šenkyřík)

Foto 5 Legendární fotografie krypty křtinské kostnice krátce po jejím objevení. Na fotografii vpravo M. Šenkyřík, vlevo R. Drtil. (Foto L. Lahoda 1991)

v letech 1728–1744. Tomuto datování nasvědčují historické okolnosti. V letech 1728–1738 se křtinský chrám stavěl se dvěma věžemi v průčelí až do úrovně spodních oken. Krátce po vstupu opata Kryštofa Jiřího Matušky do funkce ve vedení kláštera (r. 1738) však došlo ke koncepční změně původního projektu a místo dvou věží byla z úsporných důvodů postavena věž jediná. Tak tuto změnu výstavby vidíme na rytině J. C. Laidiga, nalezené v archivu fary ve Křtinách. Nalezená krypta se nachází přímo v centru těchto dodatečných stavebních změn, což komplikuje interpretaci našeho stavebně-historického průzkumu v podzemí věže. Zda je krypta genetickou součástí podzemí pro dvě věže či věže jediné, není z nálezové situace jednoznačně zřejmé. Nicméně rozsáhlé zazdívání již hotových podzemních prostor nemělo za účel statickou ochranu věže. Mělo nějaký jiný důvod, zde jsme však již na poli spekulací o tajemném úkrytu dvanácti pomalovaných lebek! V roce 1744, kdy byl chrám po stavební stránce zcela dokončen a kdy se již začalo pracovat na výzdobě jeho interiéru, byla kostnice v podzemí věže s největší pravděpodobností zřízena a zazděna.

Foto 6 Historicky unikátní fotografie první pomalované lebky učiněná v den objevu 9. 2. 1991. Na fotografii R. Drtil. (Foto M. Šenkyřík 1991)

Foto 7 Krypta pod věží – ossarium v průběhu vyklízení kostí. Na fotografii je dobře patrná naddimenzovaná zazděná hlavní přístupová chodba, směřující do zazděných sklepení pod terasou schodiště. Tudy odcházeli řemeslníci zazdívající v pol. 18. století kryptu. (Foto M. Šenkyřík 1991)

Náš úkol vyklízením kostnice v roce 1991 pod věží skončil a podzemí bylo zakrátko speleology opuštěné. V kostnici byly učiněny jen ojedinělé archeologické nálezy: především střepy z 18. století, ale též z předchozích staletí. Dále bylo objeveno několik věnečků z trávy obalených textilíi s našitými skleněnými korálky. Tyto věnečky z trávy nalezené mezi kostmi naznačují, že součástí zřizování kostnice a vysypávání kostí byl asi slavnostní církevní obřad. Pro úplnost dodejme, že žádný poklad po premonstrátech v podzemí kostela nebyl nalezen. Do Křtin se pomalované lebky slavnostně vrátily po 14 letech dne 7. 10. 2005. Při té příležitosti byla Hlavní krypta přestavěna a byly v ní vyzděny boční výklenky na uložení kostí. Vstup do prostor pod věží byl zazděn úzkou cihlovou přepážkou,

a to hned ve vstupu do objevené sondy v Hlavní kryptě. Případní zájemci o vstup do autentických prostor místa nálezu pomalovaných lebek pod věží by to tedy měli s jejím odstraněním poměrně snadné. Od té doby jsou pomalované lebky vystavené veřejnosti. Bohužel poslední dobou se zdá, že osvětlení v kryptě má negativní vliv na černý pigment kresby pomalovaných lebek a kresba vavříků pomalu bledne a ztrácí se. Proto jsem v roce 2020 vyzval farní úřad, aby nechal pomalované lebky odborně restaurovat. Snad se najde umělec, který se historickou technologií tohoto úkolu zhostí.

Z původního objeveného týmu jsem zůstal křtinskému podzemí věrný dodnes pouze já. Kdysi, když jsme začínali, tak křtinský chrám ještě voněl tajemstvím. Těch dvanáct pomalovaných lebek je náš nejvýznamnější úspěch. Tento nález není dodnes náležitě odborně doceněn, přestože se jedná, podle mého názoru, hned o druhý nejvýznamnější archeologický objev v Moravském krasu – střed, hned po známém Wankelově bronzovém býčku z Předsíně jeskyně Býčí skála.

Křtinské pomalované lebky jsou nadále velkou záhadou. Nikdo neví, proč je premonstráti ukryli v podzemí chrámu, v jakémsi nepřístupném trezoru v základech věže. Dnes není možné tyto prostory navštívit, proto odkazuji na článek o nálezové situaci zveřejněný ve sborníku Speleofórum 94. Budu rád, když přijmete tento článek jako exkurz do jinak těžko přístupného podzemí pod křtinským chrámem. Mnohé by bylo již zapomenuto, nebýt těch několika fotografií, obrázků, novinových článků a map znovuobjevených s páterem Metodějem Jánem Lajčákem O. Praem dne 10. 9. 2020 v mém speleologickém archivu na faře ve Křtinách.

Nástin interpretace pomalovaných lebek

Tento objev má své analogie, pomalované lebky v Rakousku, v okolí Salzburgu. Spekuluje se ale o tom, že pomalované lebky by mohly být lebkami českých pánů, popravených za účast na stavovském povstání dne 21. června 1621 v Praze na Staroměstském náměstí. Tuto domněnku vnesla do paměti poutního místa ve Křtinách antropoložka Ladislava Horáčková, která pátrala, zda někde v historii českých zemí nechybí dvanáct lebek. Tehdy narazila na novinový článek, v němž se psalo, že lebky popravených českých stavů se tajně ztratily. Odtud byl jen krůček k tomu vztáhnout tuto indicii na křtinské objevy. Od té doby se uměle založená pověst tvrdošijně drží a má své obhájce, záhadology. Kontinuita s rakouským epicentrem zvyku pomalovávat lebky zemřelých však v případě křtinského objevu není doložena a není ani předpokládána. Myslím, že tuto

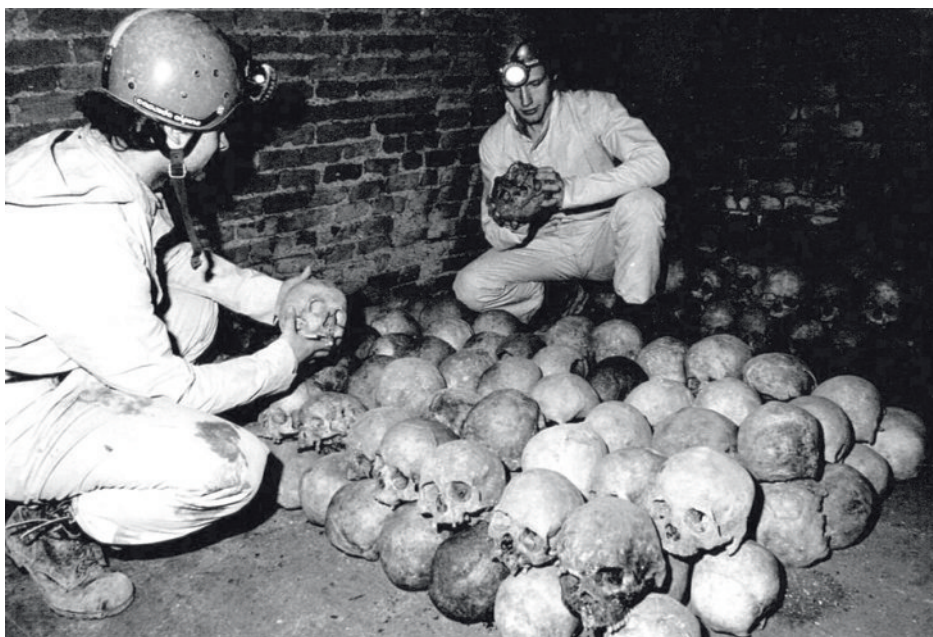

Foto 8 Ukládání a počítání lebek v Hlavní kryptě před transportem na odborné antropologické zpracování do Brna. Na fotografii M. Šenkyřík (vpravo) a R. Drtil (vlevo). (Foto I. Zehl 1991 ČTK)

spřízněnost s rakouskými pomalovanými lebkami můžeme u křtinského objevu vyloučit. V případě Křtin jsme svědky naprosto originálního estetického vyjádření, které v rámci České republiky nemá analogii. Možná takto nezvykle byly označeny ostatky odpočívající v hrobkách původních středověkých kostelů ve Křtinách v době, kdy byly tyto dva kostely rušeny pro potřebu výstavby rozlehlého barokního Santiniho komplexu novostaveb. Proč se však pomalované lebky ocitly s ostatním kosterním materiálem ze zrušeného křtinského hřbitova (býval okolo Českého kostela, taktéž zasaženého barokní výstavbou), v podzemní kostnici v kryptě pod věží chrámu Panny Marie, není vůbec jasné a je to tajemné. Nelze ostatně vyloučit, že pomalované lebky z křtinského ossaria jsou ve skutečnosti ještě starší, neboť víme z dobových pramenů, že ve Křtinách byly uchovávány a uctívány tzv. ostatky svatých přinesené z Říma a jiných svatých míst. K tomu, že se jedná o křesťanské svaté (ve volnějším slova smyslu, tedy Bohu zasvěcené osobnosti) se kloním ve své interpretaci já. Nasvědčuje tomu nakreslený vavřínový věnec, využívaný jako symbol k označování konsekrovaných (tedy vysvěcených) míst, tzv. konsekračních křížů, tak velmi rozšířených na zdech katolických kostelů od doby románské přes gotickou po barokní. A v 17. až 18. století se jako konsekrační znamení místa přímého dotyku světicího biskupa ustálily vavřínové věnce, tak dobře známé z křtinského ossaria. Domnívám se, že kresba na lebkách ze Křtin má pravděpodobně stejný duchovní význam a že pomalované lebky jsou vysvěceny.

Klíč k pochopení celé kresby však ukrývá nepovšimnutý symbol v podobě kříže písmene T na čele (tau?), který se dosud nikomu nepodařilo dešifrovat. Zde poslední slovo řeknou patřiční odborníci na typologii symbolu kříže. Přesto právě v pochopení tohoto tau je utajen klíč k pochopení celé této záhady pomalovaných lebek ze Křtin. Domnívám se, že toto tau je odkaz na biblický text v knize Ezechiel 9, 4, kde se píše: „Projdi středem města, středem Jeruzaléma, a označ znamením na čele muže, kteří vzdychají a sténají nad všemi ohavnostmi, které se v něm páchají.“ Ezechiel měl vidění anděla, který mu přikázal označit písmenem „tau“, tedy posledním písmenem hebrejské abecedy, všechny spravedlivé – ostatní byli zabití. Tento verš se přímo vybízí. Možná právě proto se křtinští řeholníci rozhodli nalezené lebky z podzemí původních starých kostelů na památku označit. Proč ostatky svých předků nebo ostatky svatých nakonec tak nedůstojně pohodili (ukryli?) v kostnici pod věží není vůbec zřejmé.

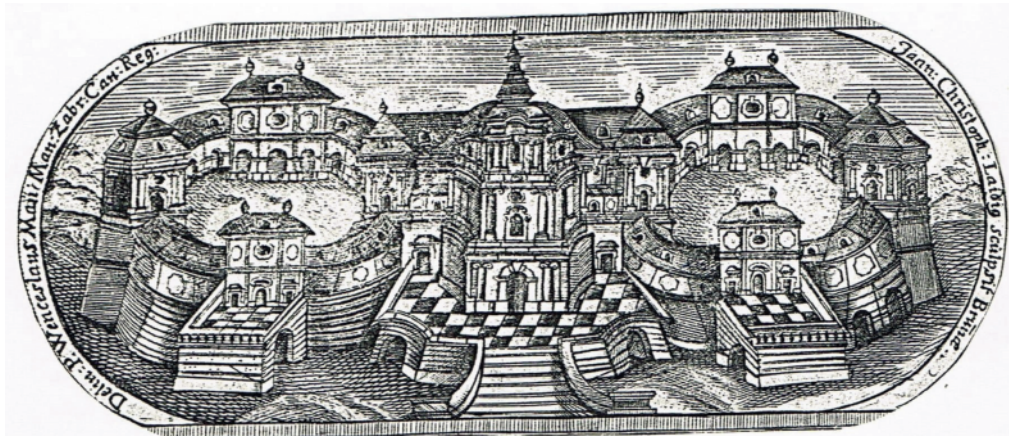
Na základě svého studia typologie tzv. konsekračních křížů jsem dospěl k poznání, že symbol konsekračního kříže se vyvíjel z prostých kruhových tvarů, až se v 17. až 18. století ustálil v typický vavřínový věnec nebo rostlinu vavřínu podobnou. Myslím, že do tohoto období můžeme pracovně datovat pomalování na lebkách ze Křtin. Kresba tedy podle této indicie vznikla v 17. až 18. století. Jsou to svaté ostatky. Proto mají konsekrační znamení: vavřínový věnec a kříž v podobě písmene tau. Vavřínové věnce jsou i antický symbol. Vavříny v minulosti zdobily hlavy mnoha

Foto 9 Šest z dvanácti objevených pomalovaných lebek či jejich zbytků bylo vystaveno ve speciálním výklenku v Hlavní kryptě. (Foto M. Šenkyřík 2006)

významných osobností.

Ale všechno může být i jinak, vysvětlení nálezů pomalovaných lebek může být prosté, neboť náhodné vlivy nejde ani v nejbujnější fantazii předpokládat. Všechno, co bylo napsáno, je jen logická dedukce. Jedno je však jisté – pomalované lebky jsou po gotické soše Panny Marie Křtinské druhým největším magnetem Křtin.

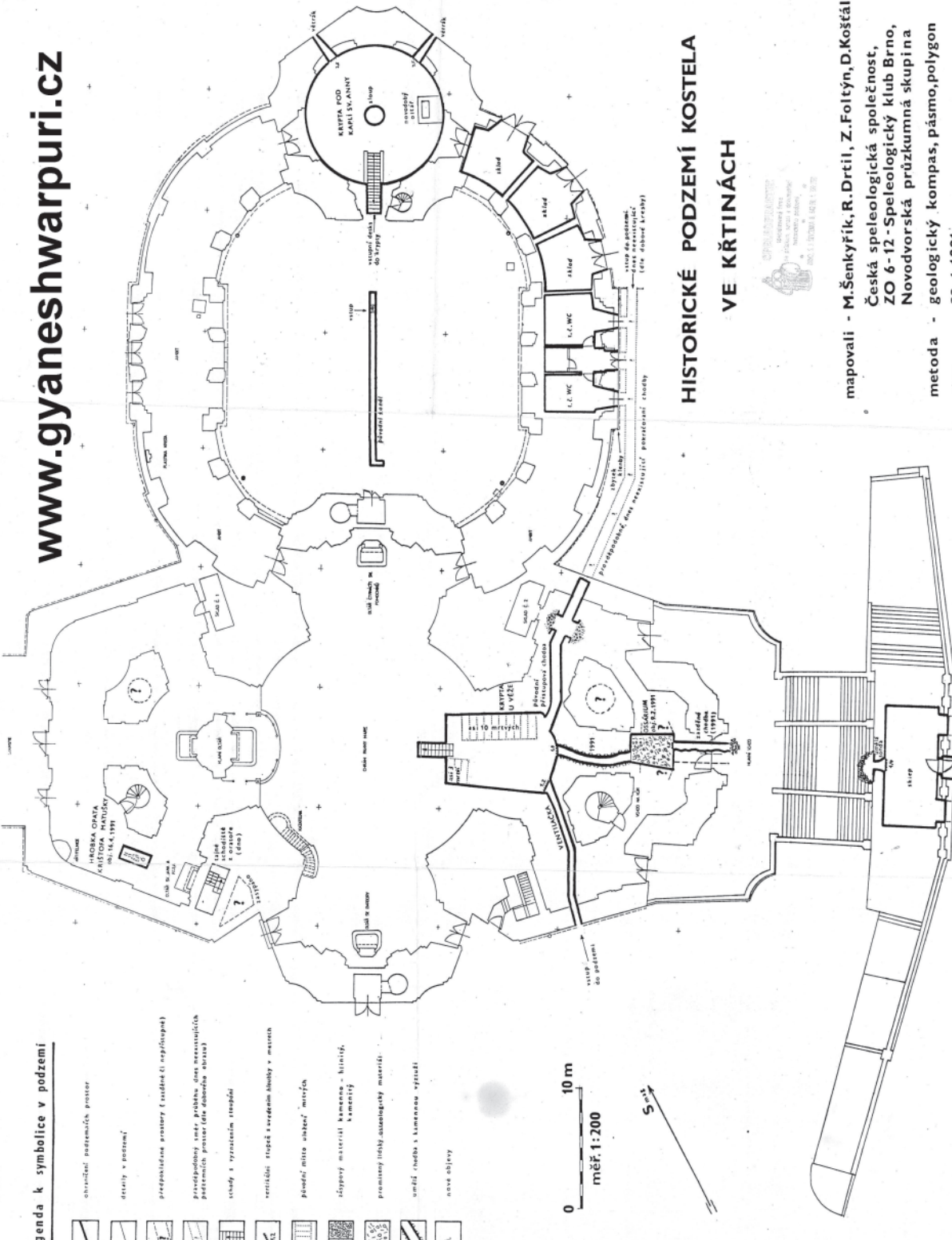
Obr. 3 Výřez z rytiny J. C. Laidiga, okolo r. 1738, která nabádá k domněnce, že sklepení pod terasou schodiště, včetně krypty pod věží, mělo být původně zpřístupněno veřejnosti.

Virgulový plán versus náš geofyzikální průzkum a vrtné práce

Slečna Ludmila Danielová a jeskyňář Norbert Havlíček v roce 1943 detekovali virgulí rozsáhlý podzemní labyrit pod celou Santiniho stavbou. Havlíček anomálie zmapoval, zakreslil a odkázal k praktickému ověření budoucím generacím badatelů. Byli si svými výměry anomálií upřímně jisti. Potvrzení správnosti těchto virgulových záměr totiž viděli i ve svědectví místního občana Antonína Cvilinka, které se vztahovalo k jeho údajné návštěvě krypty pod kostelem roku 1893, tedy před zadlážděním vstupní kamenné desky. Toto Cvilinkovo svědectví se nepodařilo nikdy objasnit. Cvilink uvádí ve svém svědectví bludištní charakter krypty pod chrámem. Tyto Cvilinkovy legendární katakomby se nepodařilo nikomu objevit a dnes se shodujeme v názoru, že byly jeho osobním výmyslem. Speleologové totiž v roce 1991 udělali v celé stavbě chrámu Panny Marie a přilehlém ambitu síť vrtů až 5 m hlubokých, které na žádné další neznámé podzemí nenarazily. V centrální prostře chrámu Panny Marie, před hlavním oltářem, na ose mezi oltáři sv. Barbory a Čtrnácti svatých pomocníků byl vrtem zjištěn antropogenní zásah do geologického podloží ve tvaru příkopu, hluboký 4,5–5 m, vyplněný velmi kyprou závažkou s úlomky cihel. Možná, že zde původně měla být další krypta, která nakonec z úsporných důvodů nebyla vystavěna. Poslední slovo řeklo v roce 1991 geofyzikální měření, které se k výskytu neznámých prostor vyjádřilo rovněž negativně. Vladimír Hašek, Stanislav Mayer a R. Záhora zaznamenali v chrámu Panny Marie jen drobné anomálie a existenci dalších neznámých krypt zcela vyloučili. V úvahu přichází nanejvýš malé chodbičky. Kromě již známé hrobky opata Matušky, Hlavní krypty a ossaria pod věží se v podzemí kostela s vysokou pravděpodobností nenacházejí žádné další podzemní prostory. Všichni se shodujeme v názoru, že anomálie zaznamenané virgulí N. Havlíčkem a L. Danielovou a informace o rozsáhlém podzemí pod křtinským chrámem od A. Cvilinka byly bohužel jen pouhou jejich autosugescí. Ale i tato epizoda neodmyslitelně patří k historii objevných prací na této lokalitě.

Legenda k symbolice v podzemí

- obráběný podzemní prostor
- detaily v postavech
- přepracované prostory (včetně či nepůvodní)
- přepracovaný strop, prohledání stropu (pro dříve neznámé prostory)
- stěny s vyznačením střešní
- ventilace, střešní s vyznačením špiček v místech
- pomezi místa užití materiálů
- těžký materiál kamenný - křemík, křemík
- průmyslové těžké anorganické materiály
- umělé chodba s kamennou vyzdílkou
- nové objevy
- obl.

HISTORICKÉ PODZEMÍ KOSTELA
VE KŘTINÁCH

mapovali - M. Šenkyřík, R. Drtil, Z. Foltýn, D. Košťál
Česká speleologická společnost,
ZO 6-12 - Speleologický klub Brno,
Novodvorská průzkumná skupina
metoda - geologický kompas, pásmo, polygon
stav - 22.4.1991
vyhotovil - M. Šenkyřík, fy. SpeleoPraktik © 1991

Poznámka r. 2020: V mapě chybí Chodba pod severním ambitem (objev z r. 2005), délka 17 m.
Dále chybí kanalizační systém pod jižním ambitem (objev z r. 2006), délka 25 m.

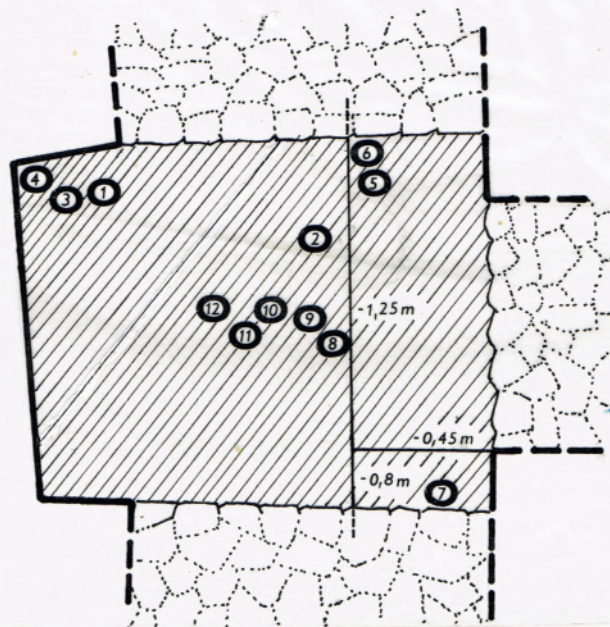
Obr. 4 Mapa historického podzemí kostela ve Křtinách. Stav v roce 1991.

KŘTINY - KOSTNICE

nálezová situace pomalovaných lebek

M. ŠENKYŘÍK, 1991

půdorys

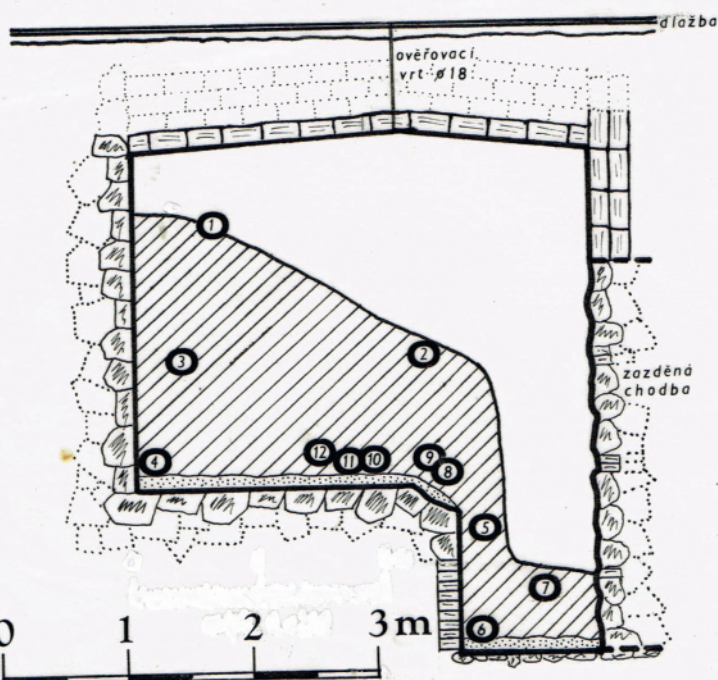
LEGENDA

	1
	2
	3
	4
	5
	6

SZ

idealizovaný řez

JV

SHKB

Obr. 5 Nálezová situace pomalovaných lebek v rámci kostnice.

Závěr

Speleologický průzkum chrámu Panny Marie ve Křtinách úspěšně realizovala v letech 1990–1993 ZO ČSS 6-26 Speleohistorický klub Brno a firma SpeleoPraktik, pod vedením někdejšího studenta archeologie Marka Šenkyříka. Myslím, že jsme křtinský chrám svědomitě prozkoumali. Speleologové jen doufají, že neubrali mariánské svatyni ve Křtinách nic na jejím tajemství, ale spíše je z podzemí vyzvedli na světlo Boží. Zde máme na mysli především pomalované lebky, které jsou stále záhadou a dodnes nevysvětleným nálezem z křtinského podzemí.

Foto 10 Ossarium v době vyklizení kostí. Na fotografii M. Šenkyřík. Objev další pomalované lebky. Čára křídou na stěně krypty znázorňuje, kam až sahala vrstva kostí. (Foto M. Šenkyřík 1991)

Literatura:

Šenkyřík M. (1992a): *Historie chrámu Panny Marie ve Křtinách*. – 1–34. Blansko.

Šenkyřík M. (1992b): Objev hrobky zábrdovického opata Kryštofa Jiřího Matušky v chrámu Panny Marie ve Křtinách. – *Speleo*, 7: 26–28. Praha.

Šenkyřík M. (1992c): Podzemí ve Křtinách – stručný přehled objevů v roce 1991. – *Speleofórum*, 11: 22–23. Brno.

Sobotková K., Šenkyřík M. (1993): Tajuplné podzemí křtinské. – *Speleo*, 10: 33–36. Praha.

Šenkyřík M., Horáčková L., Benešová L. (1994): Kostnice v podzemí chrámu Panny Marie ve Křtinách. – *Speleofórum*, 13: 47–56. Brno.

Šenkyřík M. (2005): Zápis o objevu podzemní chodby pod severním ambitem chrámu Panny Marie ve Křtinách. – *Speleo*, 43: 16–17. Praha.

Další literatura týkající se historie chrámu Panny Marie ve Křtinách:

Prnka T., Dočkalová M., Horáčková L., Šebela L., Šenkyřík M., Unger J. (1991): *Kryštof Jiří Matuška, 1702–1777*. – Vydal farní úřad ve Křtinách. Blansko.

Odkaz na webové stránky s problematikou křtinského podzemí:

http://gyaneshwarpuri.cz/krtiny_kostnice.html

Co nového na severovýchodě Čech

Jan Moravec (ZO ČSS 5-03 Broumov)

Kholova poustevna

aneb speleologická památka na jednoho prahoumlesáka

Nejedná se o žádný objev ani o významnou jeskyni. Leč označení „jeskyně“ je zde na místě (na rozdíl od mnoha jiných pseudokrasových také-jeskyní) a pak je tu jeden zapomenutý lidský příběh. Nejdřív něco o té „poustevně“. Broumovské stěny jsou rozčleněny soustavou puklin rovno-

Obr. 1 Fotomapa, © mapy.cz

běžných s hřebenem do dlouhých rovnoběžných skalních kulis ve směru SZ–JV v liniích stejné elevace. To z nich činí jeden z nejhůře přístupných terénů, jaké si lze představit. Kulisy mají zaoblená temena a na obě strany svislé skalní stěny. Kontinuita kulis je přerušena erozí destruovanými částmi a zejména roklemi v kolmém směru. Typická vzdálenost sousedních kulis je cca 15 m, výška od metrových terénních rýh na vrcholu hřbetů mezi roklemi až po 40 m vysoké stěny na dně roklí.

Pod zřícenými a zaklíněnými skalními bloky na dně roklí a v úzkých soutěškách mezi kulisami vznikají mnohé, i dosti rozsáhlé podzemní prostory. Ale o ty tentokrát nejde. V tomto terénu, dosti vysoko ve srázu na jv. straně Kovářovy rokly, je menší skalní masiv oddělený od výše stojící kulisy, snad reliktní kulisy již rozpadlé. Je rozdělen puklinami na několik částí. Podél největší pukliny, která vede v hlavní ose masivu, je v dolní části erozí (zejména mrazovým zvětráváním) vyklizený prostor o délce 10 m, výšce 3–4 m a šířce od 2 m do 25 cm. Ono nejužší místo dělí jeskyni na dvě části. Přední část – z náhorní strany (od JV) je shora zcela krytá, uvnitř masivu. A právě tento prostor sloužil jako lidské obydlí. V zadní části je puklina krytá jedním velkým zaklíněným balvanem, dále už je nahoru otevřená. O rozměrech obyvatelného prostoru vypoví mapa a profily.

V Hlavňově, nejbližší vesnici pod Stěnami, se v nejstarší generaci traduje vzpomínka na „poustevníka Kólu“ (čemuž by v místním dialektu odpovídalo běžné příjmení Khol či Kohl). Ale ani hlavňovští pamětníci, ba ani jejich rodiče, jej neznali osobně.

Žil pravděpodobně kolem poloviny 19. století. Někdo o něm hovoří jako o poustevníkovi, tedy jakémisi zbožném mnichovi, který se v divočině Broumovských stěn oddával kontemplaci, vždyť v soutěsce nad poustevnou měl ve skalních stěnách umístěné obrázky čtrnácti zastavení křížové cesty. Nejstarší pamětník, pan Josef Rotter (zemřel předloni ve věku 96 let) to však podával jinak: Khóla nebyl žádný mnich, ale něco jako bezdomovec, žebrák či tramp. V teplejší části roku skutečně pobýval ve své „poustevně“, sbíral lesní plody a sušil bylinky, kteréžto komodity pak v okolních vesnicích směňoval za potraviny. Na zimu se uchyloval do maštale k jednomu sedlákovi do Hlavňova (ke kterému, to si už nikdo nepamatuje). Povědomí o „poustevníkovi“ bylo dlouho živé. Svědčí o tom i fakt, že dominantní skalní věž v Kovářově roklí pod poustevnou nese název Poustevník (vylezena a pojmenována byla r. 1967) a u vstupu do sluje je nápis (již značně erodovaný) *Kholova poustevna*, nejspíše z téže doby.

Kholova poustevna

10 m

JESO id: P164422E-J-00030

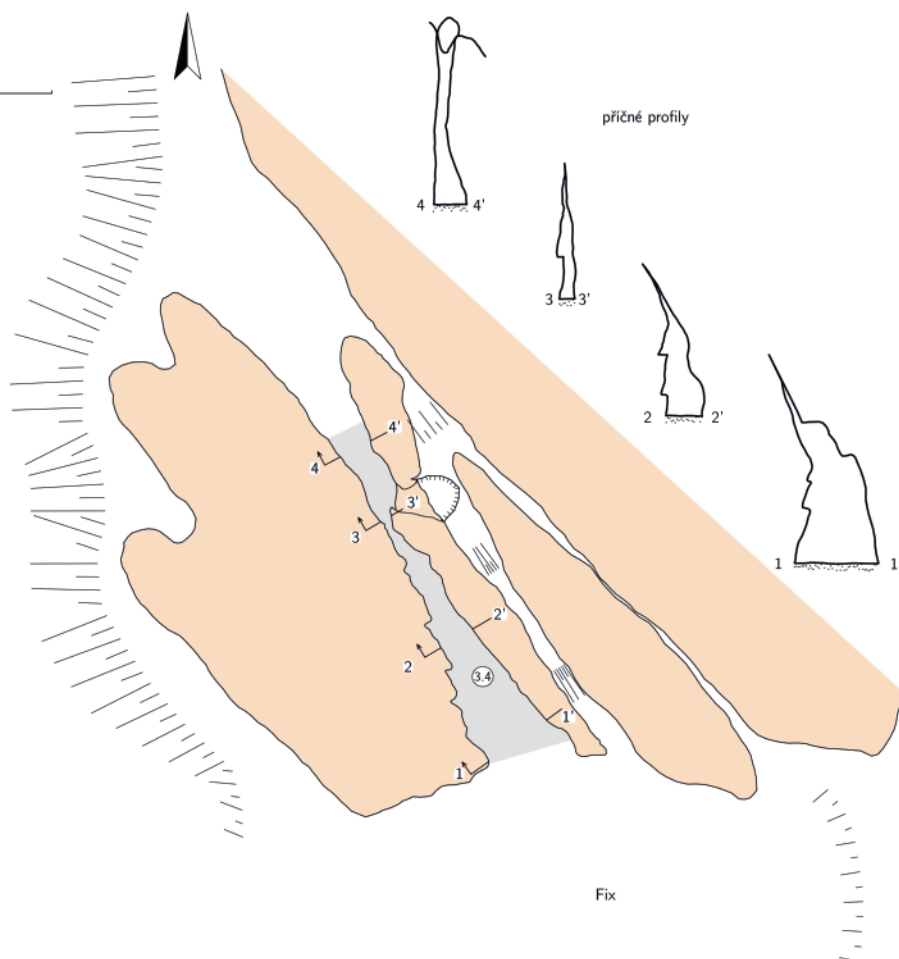
Fix: 50.56220 N, 16.27170 E

Délka: 10 m

Měřili: Jan Moravec, Jiří Novotný 2019

Legenda

	stěna
	písek
	příčný řez
	výška chodby
	propast
	svah
	kameny
	předpokládané ohraničení
	vnitřní prostor jeskyně
	skalní masiv

O tom, že byla „poustevna“ obývána, nelze pochybovat. V hranách vstupu jsou vysekány záseky, ve kterých byl evidentně zavěšen trámek se zástěnou chránící vnitřní prostor před větrem. Spáry kolem měkkých vrstevních ploch jsou přitesány, takže vznikly poličky. Ohniště hned za vstupem může být původní nebo až novodobé trampské. V úzkém vnitřním prostoru jsou v půlmetrové výšce na obou stranách drážky na prkna, snad jako sedátko a stůl (takto je tam kdosi nedávno znovu instaloval), snad měl na nich Khóla položené další prkno jako lože. Další stopa – několik vytesaných schodů – se nachází na dně rokle pod soutěskou, kterou musel obyvatel sestupovat pro vodu.

Co ovšem překvapí, je množství ve stěnách vysekaných obdélníkových nik, opravdu jako připravených pro svaté obrázky. A to i v zadní, hůře přístupné a neobyvatelné části. Ani ty niky pro zastavení křížové cesty (?) nechybí. Jsou vysekaný v pravidelných rozestupech ve stěnách soutěsky, která bývala hlavní přístupovou cestou z náhorní cesty po hřebínku mezi Kovářovou a Pískovou roklič, přesně podle tradice. Leč hledal a počítal jsem je usilovně, nenašel jsem jich víc než 12. A jsou hodně malé; obrázky by byly miniaturami.

Že by žebřák Khóla byl opravdu tak zbožným člověkem – poustevníkem – a oddával se zde mystickému rozjímání? To nevypadá věrohodně. Musíme si položit otázku, byť s vědomím, že na ni asi nikdy nenajdeme odpověď: co bylo dřív – poustevna (se svatými obrázky) nebo „poustevník“ (žebřák Khóla)? Obé je představitelné.

Nedaleko odtud je slavná kaple Hvězda, jeden z barokních klenotů zdejšího kraje. Je doloženo, že při kapli byla „poustevna“, totiž domek správce, který se o kapli staral a přísluhoval při mších. Posledním správcem Hvězdy před jejím zrušením r. 1786 v rámci josefínských reforem byl Christian Goldstein, člověk s pověstí „svatého muže“. Údajně měl další obydlí v roklič pod Hvězdou (tedy v dnešní Kovářově roklič), kde pobýval v letní době. (To zní logicky, na hřebenu u Hvězdy není voda.) Jistě znal důvěrně i široké okolí a naše „Kholova poustevna“ mohla být jeho dílem, skutečně určeným ke kontemplaci. Žebřák Khóla by ji pak po půlstoletí jen znovu adaptoval a využil.

Obr. 2 Vstup

Obr. 3 Průhled

Obr. 4 Vnitřní úpravy

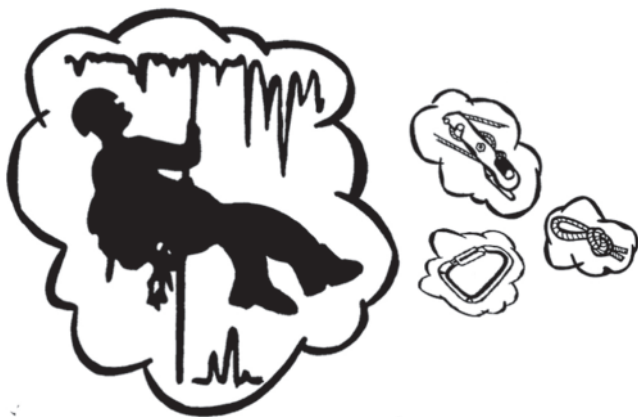

Obr. 5 Nika

Nebo to mohlo být opačně. Zejména ta podezřelá „křížová cesta“ může být pozdějším doplňkem. Kdo by si s tím asi dal práci? Nejspíš známý mystifikátor Antonín Krtička, knihkupec z Police nad Metují, Jiráskův epigon a propagátor turistiky, který sbíral a publikoval pověsti tohoto kraje; mnohé si ovšem zcela vymýšlel. Nejvíce se proslavil, když r. 1921 „objevil“ v jedné skalní soutěsce na Ostaši vytesaný kalich a letopočet 1627, čímž doslova (!) vyrobil turistickou atrakci prvního řádu – tajnou modlitebnu pronásledovaných evangelíků *Sluj českých bratří*. Dodnes je tak na turistických cedulích charakterizována, ačkoliv nikdo nepochybuje o tom, že jde o falzum vytvořené A. Krtičkou. A aby té mystifikace nebylo málo – ona *Sluj českých bratří* má i svůj záznam v JESO jako jeskyně, ačkoliv na ní není jeskynního vůbec nic. (Ale to se týká i mnoha jiných evidovaných pseudokrasových objektů.) Ale to jsme odbočili, i když ne daleko. Snad i Kholovu poustevnu mýnil Krtička zpopularizovat a zpřístupnit. Jelikož ale hledal a psal příběhy s velkým duchovním a mravním obsahem, lépe by se mu hodil poustevník–mnich s vlastní soukromou křížovou cestou než houmlesák.

Kholova poustevna byla obydlím kategorie ... řekněme čtvrté paleolitické. Musel zde ale být božský klid. Cítil se zde Khóla, nejchudší občan českého království, šťastně? Asi mu nic jiného nezbývalo. Rozhodně se v těch místech líbí nám. Zejména při prolézání neprostupných soutěsek, děr, skalních věží ... A při vědomí, že na konci výzkumné výpravy čeká koupel v hlavňovském rybníku a orosený půllitr v hospodě Na hrázi.

Komise pro speleoalpinismus a související aktivity

Komise pro speleoalpinismus a související aktivity

Vyšla publikace Názvosloví lezeckých uzlů

V polovině letošního roku vyšla ČSN 83 2610 Uzlování – Terminologie, tedy technická norma sjednocující názvosloví uzlů. Normu není potřeba blíže představovat, neboť podrobné informace o ní, jejím obsahu, účelu a historii jejího vzniku přinesl již v květnu článek Jakuba Wagnera „ČSN 83 2610 – Nová norma zabývající se uzlováním“ – <https://craa.cz/2021/05/07/csn-83-2610-nova-norma-zabyvajici-se-uzlovanim/>

Problém s normou je ten, že ne vždy ji má člověk u sebe. Ne všude je možné s sebou tahat tištěnou normu (sešit formátu A4) nebo počítač s připojením na internet. Řešením tedy může být nová minipublikace CRAA – Názvosloví lezeckých uzlů.

Tato publikace přináší přehledovou tabulku názvosloví osmnácti nejběžnějších lezeckých uzlů, v souladu s terminologií použitou v ČSN 83 2610. Kromě názvu uzlů obsahuje i stručnou informaci o použití daného uzlu. V neposlední řadě shrnuje i základní bezpečnostní zásady při použití lana. Prostě taková dobrá pomůcka, bez které se sice dá žít, avšak která dokáže život ulehčit.

Publikace vychází v nákladu 1000 kusů. Velký dík za podporu při jejím vydání náleží kromě CRAA i (abecedně) České speleologické společnosti, Lezectví.cz, Školicímu středisku Orcus, Rope hall (Worksafety.cz) a Studiu K.O.H., které se postaralo o grafické zpracování.

Jelikož posláním CRAA je mimo jiné i šíření osvěty, poskytuje CRAA tuto publikaci na svém webu volně ke stažení v elektronické podobě.

Stránky po sobě jdoucí:

<https://craa.cz/wp-content/uploads/2021/11/publikace-uzly-strany-za-sebou.pdf>

Stránky poskládané k oboustrannému tisku coby brožura:

<https://craa.cz/wp-content/uploads/2021/11/publikace-uzly-brozura.pdf>

A co Vy, už máte publikaci staženou?!? Ondřej Belica

Vliv poškození oka na pevnost horolezeckého motýlka

Josef Wagner

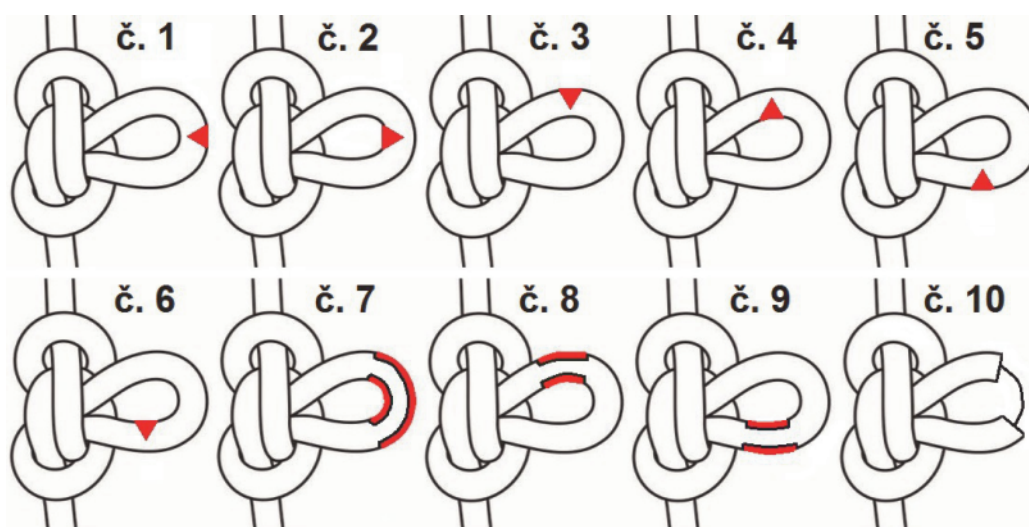
Jeden ze základních a velmi často používaných uzlů ve speleoalpinismu je motýlek. V praxi je běžné a doporučené použití „motýlka“ v celém lanovém řetězci k zajištění lezce připojením odsedací smyčky s karabinou do oka „motýlka“ při překonávání například spojení dvou lan, překonání překážky na výstupové nebo sestupové trase. Stejně tak je „motýlek“ používán k vyřazení poškozeného úseku lana. Otázkou je, zda v takovém případě poškození lana, které bude v oku motýlka, naruší pevnost lana tak, aby oko nebylo možné použít pro jištění lezce při překonávání uzlu. Pro odpověď na tuto otázku byl realizován test, při němž byly úseky lana v oku motýlka různě poškozeny a byla sledována síla, kterou bylo zapotřebí vyvinout na trahacím stroji k přetržení lana.

Oko motýlka bylo postupně poškozeno nařiznutím horkým nožem na jeho různých částech – oplet z vnitřní a vnější strany horní části a vrcholu oka, v různých částech spodní části oka a také byly provedeny testy, kdy lano v oku bylo zcela zbaveno opletu. Celkem bylo provedeno 33 testů, z toho 3 na nepoškozeném laně a na každém ze vzorků poškození byl proveden test třikrát.

Na základě výsledků lze konstatovat, že ze třiceti testovaných horolezeckých motýlků došlo u dvaceti z nich k přetržení v uzlu (tedy poškození lana nemělo vliv na přetržení), u třech zkoušek došlo k protržení druhého – kotevního uzlu, nikoliv poškozeného oka motýlka. Pouze v šesti případech došlo k přetržení poškozeného oka a poškození tak mělo vliv na snížení pevnosti celého lanového řetězce. V žádném případě při přetržení neklesla síla potřebná k přetržení lana pod 9 kN.

Obr. 1 Přejít přes motýlka

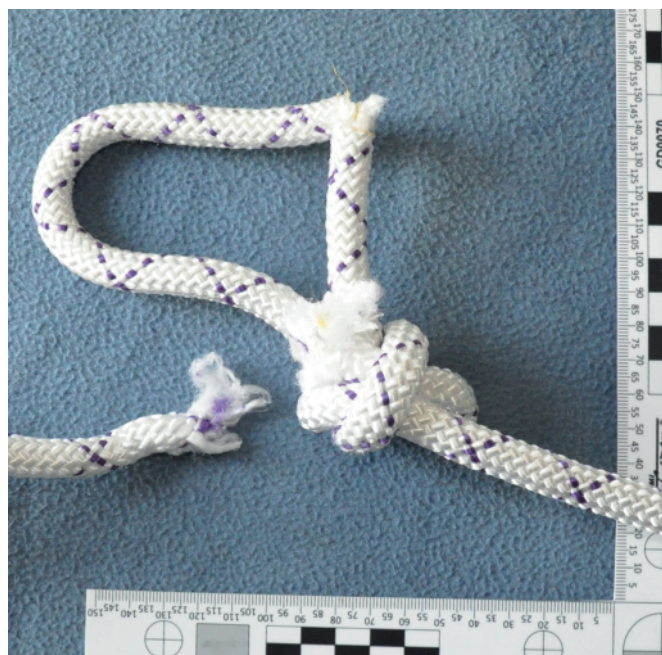

Obr. 2 Pořadí zkoušek a místa poškození motýlka

Testování bylo prováděno na nových, nepoužitých lanech Courant Truck o průměru 10,5 mm, vyrobených v roce 2021. Nebyly tedy zohledněny případné rozdíly, které mohou vzniknout a mohou mít vliv na pevnost lana při jeho dlouhodobém používání, případně používáním lana jiných průměrů, jiných výrobců a také míra poškození může být různá.

Obr. 3 Zkušební vzorek č. 2-3 po provedené zkoušce

Obr. 4 Zkušební vzorek č. 3-3 po provedené zkoušce

Obr. 5 Zkušební vzorek č. 5-2 po provedené zkoušce

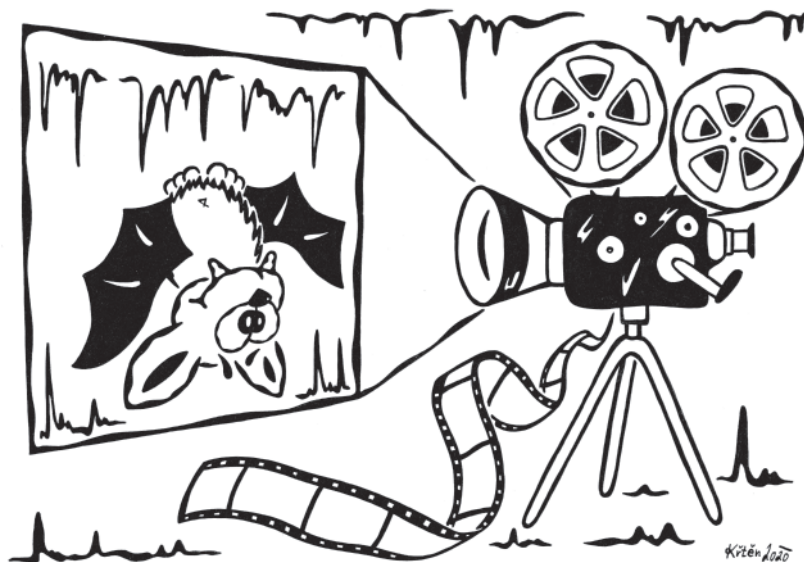
Obr. 6 Zkušební vzorek č. 10-2 po provedené zkoušce

Pro praxi je však také nutno připomenout, že lezec při sebejištění odsedací smyčkou v oku motýlka nevisí pouze v samotné smyčce, ale je připojen vždy k dalšímu výstupovému nebo sestupovému prostředku (většinou blokantu), který není určený k zachycení pádu, ale jako zdvojení sebejištění poslouží.

Co lze konstatovat závěrem. Cílem testů bylo zjištění, zda poškození lana v oku horolezeckého motýlka sníží pevnost uzlu natolik, aby oko nebylo možné použít k zajištění lezce při překonávání uzlu. Překvapením bylo, že snížení pevnosti v důsledku uvázání uzlu bylo v drtivé většině případů významnější než vliv poškození lana. K přetržení ok zkoumaných uzlů nebo kotevních uzlů docházelo v rozmezí sil 9,22 – 22,18 kN (průměrně při $18,64 \pm 0,89$ kN), což je pro zajištění lezce zřejmě dostatečné (při dodržení zásady, že kromě zajištění se do uzlu je na laně nasazen další prostředek, který v případě přetržení uzlu zabrání pádu).

Podrobnější postupy při testování a výsledky jednotlivých testů najdou zájemci o tuto tematiku na stránkách České asociace pro práce ve výškách z. s. <https://craa.cz/2021/08/11/vliv-poskozeni-okana-pevnost-motylka/>

Testování provedl člen TK ČSS O. Belica za přispění Jaroslava Čecha, Courant, Lezectví.cz a Worksafety.cz. Obrazová dokumentace Ondřej Belica.

Trocha historie

190 let. Pohled do Macochy, jak je popisován r. 1831

Hlavní stěna ohraničující propast Macochu z jihozápadu, od spodního jezírka až k hornímu můstku, má výšku 138,4 metru. Jako magnet přitahovala a stále přitahuje svou mohutností, délkou i romantickou scenerií pohledy nejen horolezců. Katolický kněz a český buditel Matěj Josef Sychra popsal v roce 1825 své dojmy z Macochy takto: „*Hrůza zajisté pojme každého, leč nelekavý rek jest, kdo na zem se položiv, do ní jako bezedné propasti se dívá. Má-li oko zvětšujícím sklem vyzbrojené, zahlídne na dně potůček Punkva jménem, jenž se pod zemí přejší a vůkol něho hrozné skuliny z vydrolené skály, kteréž se pekelným vrtům podobají.*“

V Bauerových *Erholungen* (Vídeň 1831) zpracoval obsáhle macošskou pověst Josef Böhm *Die Stiefmutter, oder Macocha, die Kalkhöhle in Mähren*. Bohužel, že v rozvláčně románovitě rozvedeném vykládání známé pověsti není žádných topografických příspěvků. Dospěje prý se zde, kdo chce navštívit tuto jeskyni, nikoliv bez námahy na vrcholek skály, kde je vápencová jeskyně.

Nejlépe je svěřiti se zkušenému průvodci, ten zarazí kůl do země, k němu se přiváže zvědavý cestující, ležící na břichu, jinak podrží sedláci cestujícího, který nevypadá, že by se odměnil, pouze za nohu. J. Böhm poznamenává, že staré jméno Propast bylo změněno na Macocha, jak vypravuje pověst (sirotek Václav otce Ladislava z Vilímovic, děj se odehrává r. 1626).

Z roku 1835 pochází popis Macochy také z díla slovenského literárního historika, spisovatele a slavisty Pavla Josefa Šafaříka: „*Stěny této jeskyně jsou tak příkré, že pozorovatel si na hořejším kraji na břicho lehnouti musí, aby byl s to bez převážení těla podívati se do dna, kterýžto pohled strašný bolest a brnění skrže kosti celého těla, jakoby smrtelný třas, prohání... což i pospolu příčinou bylo, že leckterý nešťastník na mysl pomatený se zdáli několika mil sem přišel, aby se zde jistě a romanticky snad také o život připravil.*“

Experiment popisuje historik A. Ellrich: „*Musíte se plazmo přiblížit k plochému kameni, který přesahuje přes kraj skalní stěny a je jediným bodem, z něhož můžete celou propadlinu přehlédnout. Tohoto kamene se nikdy nedotkne lidská noha, nýbrž jen břicho, neboť ani ten nejsrdnatější nemůže se odvážit na něm se rovně postavit.*“

Boj o tajemství ledové jeskyně v Mor. Krasu

Zřejmě se jedná o Ledovou jeskyni (chodbu) ve Staré Rasovně. Objev roku 1906.

Zajímavé je, že Absolon Ledovou chodbu nikde nepopisuje. Ledová chodba, která je částí povodňových odtokových cest ze Staré Rasovny, ústí do jeskyně Piková dáma.

Objevné postupy datuje 24. dubna 1906, což je v rozporu s tímto článkem. Kelf

Jeskyňní skupina otvírá další krásy naší vlasti

Původní reportáž *Práce z jeskyňní výpravy 16. dubna. – Vlastimil Vrána*

Jeskyňní skupinu, skládající se z T. K. Divíška, Oty Ondrouška, Karla Absolona ml., Kyněry a mnoha jiných, bylo by zbytečné naší veřejností znovu představovat. Zná ji z mnoha objevů, které skupina v Mor. Krasu učinila pod vědeckým dohledem prof. dr. Absolona, speleologa světového jména. Velmi záslužnou práci tato „skalácká“ skupina učinila zpřístupněním Macochy. To mezi nimi ještě pracoval dnes již zesnulý Ota Henych, jehož svým dnešním závodem uctívají brněňští automobiloví závodníci.

První krok do nového podzemí

Skupina od jara minulého roku pracuje na Holštejnsku. V parních letních měsících se podařilo ing. Folenkovi pod pozemky státních lesů pečlivě prováděným měřením zachytit ledový průvan. Teploměr ukazoval dva stupně pod nulou. Odborníci začali věřit. Za tím musí něco být! Vykasali si rukávy. Po půlroční těžké a nebezpečné práci otevřeli vstup do prvních částí podzemních trativodných úžin. Směr jeskyně bylo možno odhadnout ze samého povrchu terénu fantasticky zprohýbaného sérií mohutných závrťů. Z nich pravděpodobně ústředním zůstává historický závrť Wankelův, náhle vzniklý za podzemní katastrofy r. 1855. Zpráva o vzniku tohoto závrťu vypráví: „Dne 5. dubna 1855 se v osm hodin ráno za velkého rachotu propadla část pole o velikosti asi 190 čtverečních metrů do veliké dutiny. Vznikl otvor skoro okrouhlý, mající v průměru asi 14 m a hluboký 26 m. Předtím zde nebyla prohlubeň, ba bylo to místo spíše vyvýšené.“ Tuto katastrofu a okolí po prvé prozkoumal MUDr. Wankel, děd prof. Absolona.

Výprava z 16. dubna

V pátek 16. dubna se z Brna do jeskyně vydala další výprava. Tvořili ji: Ota Ondroušek, Jiří Čubuk, Jan Balák a náš reportér Vladimír Vrána. Cesta autem ubíhá rychle. V Holštejně ve starém mlýně, postaveném r. 1723, rozbíjíme hlavní stan. O půl osmé večír jsme stanuli u vchodu do jeskyně. Vchod je na neuvěřitelném místě, takže ani zkušený odborník by jej zde nehledal. Je obrácen k severu a pokračování samotné jeskyně klesá mírnými propástkami, ve kterých se v zimě může shromáždit studený vzduch a udržuje se v nich po celé léto.

V ledovém objetí

Namáhavě se dereme kupředu. Karbidkami si svítíme na cestu. Ledové atmosférické proudění v jeskyni samotné je značné. Díváme se na teploměr. Zatím co venku bylo plus 9 °C a u vchodu plus 1,8°, zde se rtuť drží na nule a ještě klesá. V letních měsících zde prý bývá vlhko, protože mnoho studeného vzduchu se spotřebuje na vypařování. Proti eventuálnímu vniknutí většího množství teplé vody je ledová jeskyně zajištěna. Odvádějí ji jiné jeskyňní systémy.

Jeskynní chodba

Prosím vás, nepředstavujte si, že jeskynní chodba se v něčem podobá tomu, co už vidíte, když je jeskyně zpřístupněna veřejnosti. Rozhodně to nepřipomíná chodbu vašeho domu. V jeskynní chodbě se člověk plazí po břiše, po zádech. Někdy nohama napřed, jindy napřed hlavou. Umět se vytočit tak, aby se člověk dostal o několik centimetrů napřed, to je někdy celé umění. Chodby jsou pokryty jinovatkou, ledem a visí v nich velké rampouchy.

Podzemní záclony

Stropní přítoky vod zde vytvářejí překrásné ledové varhanovité záclonky, různě spirálově stočené. Jsou papírově tenké a vysoké někdy i decimetr. Jsou zde různé stalagmity a stalaktity. Ze zamrzlých vodopádů se utvářejí kouzelné ledopády. Stěny chodeb jsou poprášeny stříbrnými perličkami ledových krystalů, které místy tvoří několikacentimetrovou bělostnou jinovatku. Do škrapového dna jsou zařezány hluboké kanálovité rýhy, vyplněné hladkým ledem.

Ted' se cesta otevřela

Utvořil ji úzký prostor. Jen Balákovi se podařilo jím prolézt. Pro skupinu nastaly nejdramatičtější okamžiky – vydá skála své tajemství, nebo navždy uzavře další postup? Příroda nerada vydává, co chce skrýt lidským očím. Balák, který stěží prolezl nebezpečným otvorem, podává hlášení: „Z úzkého kanálu procházím do neznámého řečiště. Je široké jeden metr, vysoké tři metry. Stěny jsou z balvanité suti, na stěnách ledová výzdoba, přicházím k vodové propáستce, nad kterou visí nebezpečné závaly zříceného komína.“ Už dávno zmizelo světlo.

Hlášení z nitra země

Balákův hlas zeslabuje: „Sestupuji dolů a ocitám se na zamrzlé ploše ledového jezírka, v ledu je přede mnou vyhlodán vodní járek půl metru široký a dvacet centimetrů vysoký... spěje meandrovitě k nejnižšímu místu jeskyně... dostávám se na nebezpečnou úžinu... úžinu zdolám... sestupuji o jeden metr níže ... úžina tvoří škrťací otvor, jenž zdánlivě nemá pokračování... jeskyně je v suti a propast je proložena zřícenými balvany... rovněž do této jeskyně končí zřícený komín... při zemi je otvor půl metru široký a dvacet centimetrů vysoký... sbíhají se do něho všechny průvany... vracím se..."

Cesta zpět

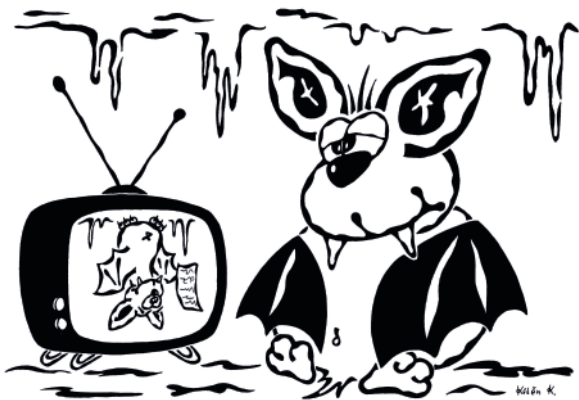
Trvalo to půl hodiny, hodinu, dvacet minut, než se objevila Balákova hlava? Zuby jektají zimou. Plazíme se z jeskyně. Ruce se neumí zachytit, tak jsou zmrzlé. Místo, kam dospěl Balák, se stane po rozšíření chodeb východiskem další expedice. Co nám tato přinese? Ledový dóm? Propast? Nebo jen další překážku na cestě k cíli?

5 g dynamitu je víc než deset chlapů...

Chodba končí. Bude ji nutno prostřelit. Ondroušek připravuje nálož. Sakramentská práce! Vleže k balvanu, který musí ustoupit z cesty, dostaneš tak úžinou svoje ruce. Hotovo. Zacpat uši, otevřít ústa. Bác! Zhaslo to naše karbidky. Člověk cítí, jak se po zdařilém odstřelu kameny pohybují. V tom okamžiku máš strach před tou hroznou tíží kamene, která je pod tebou, nad tebou a všude kolem. Rozsvěcujeme lampy. Všechno kolem je tísnivé, dopadá to těžce na člověka, ale je to krásné.

Články *Pohled do Macochy, jak popisován r. 1831* a *Boj o tajemství ledové jeskyně v Mor. Krasu* vyhledal a dodal Kelf.

Krátké a jiné zprávy

Kelfoviny

Jan Flek

**Aktuality nejen z jeskyňářského světa lze nalézt průběžně každý den na facebooku:
ČSS ZO 6-21 Myotis – Kelf (<https://www.facebook.com/%C4%8CSS-ZO-6-21-Myotis-Kelf-109627417853150>)**

29. 8. 2021

Novinka z nakladatelství Dokořán

Obec Srbsko se dočkala vlastní knihy, práce na ní trvaly čtyři roky.

Srdce Českého krasu prazsky-zpravodaj.cz; URL; Český kras; Téma: Český kras Karel Žák, Václav Cílek, Martin Majer a kolektiv: Srdce Českého krasu obec Srbsko a krajina v jejím okolí.

Obec Srbsko nepochybně patří spolu s Karlštejnem, Svatým Janem pod Skalou, Tetínem a Koněpruskými jeskyněmi k nejnavštěvovanějším místům Českého krasu. Návštěvníci sem ale nepřijíždějí za památkami, nýbrž za vycházkami po okolí, za poznáváním přírody nejcennějších částí této chráněné krajinné oblasti nebo za sportem či dobrodružstvím. Kniha podrobně shrnuje všechny aspekty obce, není ale obvyklou obecní monografií. Mnohem větší prostor než samotnému Srbsku je věnován jeho okolí a přehledu geologického vývoje, procesům vzniku krasu a jeskyní, archeologii, rozvoji těžby a zpracování vápence i současné mimořádně bohaté a cenné živé přírodě oblasti.

Podrobné údaje řady témat v ní prezentují naši přední odborníci způsobem, který je srozumitelný všem čtenářům. Kniha je určena těm, kdo chtějí pochopit širší souvislosti a podrobně poznat srdce Českého krasu, kraj neobyčejné přírody a historie.

22. 9. 2021

V Mamutí jeskyni v Kentucky, jejíž výzkum trvá už 200 let, byly objeveny další chodby. Na místě operuje tým vědců z neziskové organizace Cave Research Foundation. Ten v předchozích týdnech našel osm nových, několik kilometrů dlouhých chodeb, které dále pokračují. Délka zmapovaných prostor jeskyně se tím rozrostla na necelých 680 kilometrů.

22. 9. 2021

Vykopávky v Kůlně? Galerie hledá pamětníky.

Týden u nás; (jch); Vltava Labe Media, a. s.; Téma: Moravský kras

Rodinné záležitosti: archeologie a konceptuální umění. To je název výstavy, kterou připravuje

Moravská galerie v Brně. Její pracovníci hledají pamětníky archeologických vykopávek v jeskyni Kůlna v Moravském krasu, konkrétně z období let 1962 až 1976. „Zajímají nás vzpomínky těch, kteří se účastnili archeologických vykopávek pod vedením archeologa Karla Valocha. Případně spolupracovali s jeho synem Jiřím Valochem,“ uvedla za kurátory výstavy Jana Písaříková. Kůlna je velká tunelovitá jeskyně prorážející skalní ostroh Pustého žlebu kilometr jižně od obce Sloup v severní části Moravského krasu.

Strašínský netopýří den 2021 trochu jinak

Jiřina Novotná (ZO ČSS 1-11 Barrandien, Infocentrum Strašín)

24. července se v pošumavské obci Strašín opět konala společná akce ZO ČSOP Nyctalus a místního Infocentra. Znovu k nám přijela Dáša Zieglerová (ZO ČSOP Nyctalus, ZO ČSS 1-06 Speleologický klub Praha) s hendikepovanými netopýry rezavými.

Organizování Netodne nám trochu zkomplikovala antikovidová opatření. Také jsme byli v nejistotě, jestli a kolik lidí letos přijde. Naštěstí místní pan starosta má pro nás velké pochopení a před obecním úřadem je šikovní zastřešený prostor, takže jsme akci přesunuli tam. Museli jsme sice převléknout škaredé stojany ČSAD za obří netopýry, také toho stěhování věcí z infu a stolů z přilehlých prostor obecního úřadu bylo víc, ale ono se ukázalo, že to tady bylo ještě lepší, než ve stísněných prostorách u nás v infu.

Zřejmě to ocenili i naši návštěvníci, zaznamenali jsme rekordní účast, na netopýrky se jich přišlo podívat 114 malých i velkých!

Nezničitelná Dáša celý den informovala, předváděla netopýry, pomocí ultrazvukového detektoru ukazovala, jak ultrazvukové netopýří „vysílání“ převést do podoby pro lidské ucho slyšitelné a jak určit jednotlivé druhy netopýrů. Kdo chtěl, mohl netopýry nakrmit moučnými červy a pohladit je po prdelkách.

Foto 1 Vše o netopýrech v různých podobách.

Foto 2 Ultrazvukový detektor v akci.

Děti si vyráběly „na doma“ netopýry špuntáky ze zátek od vína. Trochu jsme také propagovali letošní rok jeskyní a krasu. Vždyť i naše Strašinská jeskyně přece slaví!

Je úžasné, že se k nám lidé opakovaně vrací. Naše velké poděkování Dáše a dalším pomocníkům.

Foto 3 Sáhni si, mám hebkou srst.

Foto 4 Koho to zajímá víc?

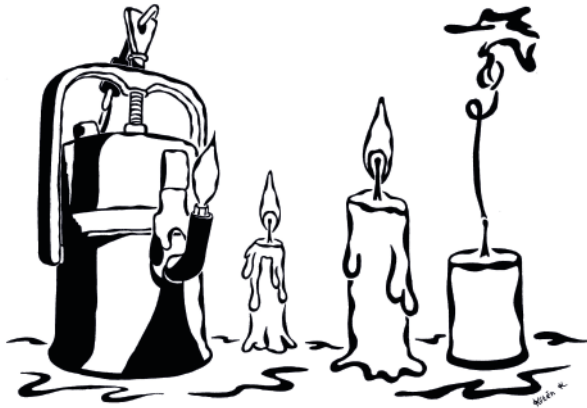

Foto 5 Občas se hodí i trochu soukromí.
Třeba v kapse.

Foto 6 Tady vznikají špuntáci.

Výročí a vzpomínky

Vzpomínka na Jaroslava Nejezchleba, dlouholetého vedoucího speleologické skupiny „Vilémovická“

Česká speleologická společnost ZO 6-06 Vilémovická prochází generační obměnou. Před nějakým rokem odešel z tohoto světa člen skupiny Mojmír Kirchner a po něm Jaroslav Jurák a Zdeněk Farda Štelcl. Letos 31. 3. 2021 v tichosti, aniž by si toho ve speleologické komunitě někdo všiml, ve věku 84 let odešel dlouholetý předseda skupiny Jaroslav Nejezchleb nazývaný Šerif.

Jarda Nejezchleb se narodil 1. 9. 1937 a pocházel z Vilémovic. Později žil s manželkou ve Veselici. K jeskyním měl opravdu blízko, vždyť byl povoláním horník. Pracoval na ostravské těžbě uhlí v dole Julius Fučík. Pod Jardovým vedením byla Vilémovická jeskyňářská skupina obestřena určitou dávkou tajemna, alespoň mně se to tak jevilo. Svoje pracovní výsledky totiž málo publikovala a do „svých“ jeskyní brala jen minimum návštěv z jiných skupin. Málokdo mimo domácí členy znal „Vilémovické“ jeskyně Vilémovické propadání, Kajetánův závrt, Daňkův žlíbek a závrt Cihelna. Jarda to vysvětloval jako svým způsobem ochranu jeskyní a ochranu vlastních výzkumných výsledků. Jarda byl dlouho fyzicky velmi zdatný. Pamatuji se, jak mne před 17 lety ve staré hornické přilbě a s karbidkou v ruce prováděl po žebřících Vilémovického propadání. To už byly čelovky na „značkové“ přilbě Petzl mezi speleology samozřejmostí, ale Jarda se pořád držel tradiční ruční karbidky a nijak mu v šikovnosti nepřekážela. Je dobře, že Vilémovická skupina dál žije a pokračuje. Věřím, že z toho má Jarda tam nahoře radost.

Tonda Tůma

Mamka Helena, Krasu královna

vzpomínka na Helenu Kvasničkovou

Vojtěch A. Gregor, Hugo Havel, Jan Flek

Při získávání materiálů ze vzpomínek kamarádů na Helenu jsem si uvědomil, že jak jsme ji všichni znali, tak o ní moc nevíme. V nouzi jsem si dovolil použít starší článek dvou výše uvedených autorů. Kelf

Mamka Helena! Rodačka z Ostrova u Macochy, v Moravském krasu a oblastech přilehlých řádí od malička. S Krasem a jeskyněmi je spjata ve všech dimenzích života, osobního i profesionálního. Zkušená jeskynní průvodkyně z jeskyně Balcarky, naposledy vedoucí na Kateřinské jeskyni, znala prakticky celou tehdejší moravsko-krasovou jeskyňářskou obec – a ta obec znala ji. Mamčina sestra Marta byla ženou tragicky zemřelého Milana Šlechtý – Fetana, spoluobjevitele Třináctky, Pikovky a největšího jeskynního systému v ČR, Amatérky.

Heleninou první jeskyní bylo Řečiště v Pustém žlebu – vzala ji tam její nejstarší sestra, když bylo Helče deset let. Tam, kde jeskyňáři lezli po čtyřech, ona kráčela hrdě vzpřímena. Za éry Plániváků s Fetanem v čele skupiny prolezla háfo jeskyní a dokonce i mužně bádala („jasně, podávala sem kýble“). V Plánivách pronikla až do Hlinitého domu – Fetan jí doporučil o číslo větší holínky, aby nepropadla do Meandrů. Ve Spirálce ji vlákal do pasti – vehnal ji malým otvorem do slepé chodbičky, odkud není bez pomoci návratu, a pak si na ten otvor ještě sedl. Helča rychle prokoukla situaci, připustila vodu do karbidky, plamen jasně vzplál a ona jej přiložila k objektu, který otvor ucpával. S řevem paviána a připáleným oprdím Fetan vyskočil. A Helča se jen zasmála: „Na mě, hoši, nevyzrajete.“

Jeskynních scén, v nichž hraje Mamka Helena hlavní roli, by se dalo vyprávět mrtě, veselých i vážných. Třeba při jedné exkurzi do Ochozské jeskyně došlo k náhlému zvýšení vodního stavu a průtoku. Jeskyňářům se podařilo dostat ven na poslední chvíli. V Hadici se Pavel brodil ve vodě až po krk a Heleně, kterou táhl za sebou, koukala z vody jen přílba. „Nu co, alespoň se nebudu muset večer koupat,“ prohlásila venku.

V r. 1970 se Mamka provdala za Jindřicha Kvasničku, pracovníka profesionální průzkumné skupiny podniku Moravský kras a později vedoucího provozu Punkevních jeskyní. Společně zakoupili Kvasničkojce ranč alias Hotel, bývalý formanský hostinec v horní části Vilémovic, při rozcestí k obcím Krasová a Jedovnice.

Pod Mamčinými a Jindřichovými křídly našel na ranči útočiště zatoulaný pes, kocour, ba i jeskyňář. A jeskyňáři rádi přiložili ruku k dílu. Ranč vzkvétal a rychle se stával společenským střediskem a informačním centrem domácích i zahraničních troglodytů, praktických (děroznalců) i vědeckých (děrozpytců) – a nelze vynechat ani horolezce (skalosapače).

Mamka a Taťka Kvasničkovi mají velkou zásluhu na tom, že nejdelší jeskynní systém v ČR se nejmenuje Jeskyně Klementa Gottwalda, Jeskyně 25. výročí Vítězného února či Jeskyně Československo-sovětského přátelství, ale Amatérská jeskyně, tak, jak ji pojmenovali objevitelé. S Mamčinou a Jindrovou pomocí Hugo tvořil na Hotelu koncepty dokumentů a peticí, které Speleologický klub vzápětí rozesílal na příslušné úřady a instituce.

Helena – samaritánka. Říká se, máš-li smutek na duši, svěť se strýci Artuši. V Krasu však platí: když máš duši zničenou, jdi za Mamkou Helenou. Její přítomnost na záchranné akci Amatérka 1970, její duševní síla, byla velkou útěchou a pomocí pozůstalým z rodiny Šlechtovy a Zahradníčkovy. Patří jí také dík za opečovávání účastníků velké vyprošťovací akce na Lopači v r. 1995, za poskytnuté

Helena – krasová sekretářka. O setkání krasavců-seniorů se stará přítel Kelf, pravda, ale bez sekretářky by to neměl lehké. Sekretářka obeslala a obtelefonovala speleodědky a speleobabky, vypátrala i „mrtvé“ duše a navíc pomáhala s fyzickou organizací.

Helena nás opustila a následovala Celofána i Hugoše 28. srpna 2021 ve věku 80 let.

eSPELEO 3/2021

Vydala: Česká speleologická společnost, předsednictvo, Na Březince 14, 150 00 Praha 5
Ediční rada: Tomáš Bohanes, Pavel Bosák, Jan Flek, Milan Geršl, Jiřina Novotná, Tomáš Mokry
Předseda ediční rady ČSS: Milan Geršl
Grafická úprava: Veronika Urbanová
Ilustrace: Karel Křtěn

Vychází nejméně 2× ročně

ISSN 2694-9393